

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัย เรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาปฐมวัย
เครือข่ายพัฒนาศึกษา อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและ
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. สภาพทั่วไปของโรงเรียนปฐมวัยในเครือข่ายพัฒนาศึกษา อำเภอกัลยาณิวัฒนา
จังหวัดเชียงใหม่
2. ปรัชญาการศึกษาปฐมวัยตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546
3. แนวคิดและทฤษฎีการจัดการศึกษาปฐมวัย
 - 3.1 ความหมายของการจัดการศึกษาปฐมวัย
 - 3.2 จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาปฐมวัย
 - 3.3 หลักการจัดการศึกษาปฐมวัย
 - 3.4 รูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัย
 - 3.5 การจัดประสบการณ์
4. แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม
5. แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
6. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาปฐมวัย
 - 6.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง
 - 6.2 แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วม
 - 6.3 การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองตามแนวคิดของ Epstein
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 7.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

สภาพทั่วไปของโรงเรียนปฐมวัยในเครือข่ายพัฒนศึกษา อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

โรงเรียนปฐมวัยในเครือข่ายพัฒนศึกษา อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย 7 โรงเรียน ดังนี้

ชื่อโรงเรียน	ตำบล	ชั้นเรียน	นักเรียน	ครูมีวุฒิ	ครูไม่มีวุฒิ
1. โรงเรียนบ้านแม่แฮเหนือ	แม่ناจร	2	56	2	-
2. โรงเรียนบ้านแม่แดดน้อย	แม่แดด	1	18	1	-
3. โรงเรียนบ้านห้วยปู	แม่แดด	1	13	1	-
4. โรงเรียนบ้านแม่ตะละเหนือ	แม่แดด	1	7	-	1
5. โรงเรียนบ้านแม่แฮเหนือ สาขาแม่แจ๊ะ	แม่ناจร	1	10	-	1
6. โรงเรียนบ้านแม่แดดน้อย สาขานางสามหมื่น	แม่แดด	1	24	1	-
7. โรงเรียนบ้านห้วยปู สาขาแม่ตะละใต้	แม่แดด	1	4	-	1

บริบทของโรงเรียนในเครือข่ายพัฒนศึกษา

1. โรงเรียนบ้านแม่แฮเหนือ และสาขาแม่แจ๊ะ

ตั้งอยู่ เลขที่ 208 หมู่ 3 ตำบลแม่นาจร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ รหัสไปรษณีย์ 50270 เบอร์โทรศัพท์ 053-560060

เปิดสอน ตั้งแต่ระดับ ชั้นอนุบาลปีที่ 3 ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

มีเขตพื้นที่บริการ 5 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านแม่แฮเหนือ บ้านป่าเกี๊ยะ บ้านห้วยขมิ้นนอก บ้านห้วยขมิ้นใน และบ้านห้วยหอย

ประวัติโดยย่อ

โรงเรียนบ้านแม่แฮเหนือ ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2505 โดยมีผู้ใหญ่บ้าน นายเหล่แม่ และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นายพะกิริ แสงหล้า พร้อมด้วยราษฎรได้สร้างอาคารเรียนชั่วคราวขึ้น 1 หลัง ในที่ดินของโรงเรียน ซึ่งมีเนื้อที่ 8 ไร่ 3 งาน อยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน เปิดสอนครั้งแรกเมื่อวันที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2505 โดยมีนายจรวงศ์ ประเสริฐ นายอำเภอแม่แจ่ม นายสวัสดิ์ สุคนธา ศึกษาธิการอำเภอแม่แจ่ม นายโสภณ ขาลังกา ประธานกลุ่ม และนายจันทร์ พิฑาคำ ครูใหญ่ มาร่วมทำพิธีเปิดมีครูสอนเพียงคนเดียว เปิดสอนอยู่เพียง 3 ปี นายอำเภอได้ย้ายโรงเรียนไปตั้งใหม่ ณ บ้านแม่วาก โรงเรียนแห่งนี้จึงยุบไป

ต่อมาปี พ.ศ. 2511 ราษฎรได้ขอจัดตั้งขึ้นใหม่ โดยมี นายสงวน ปัญญาพรหม รักษาการแทนครูใหญ่ เปิดสอนเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2511 มีนักเรียนทั้งสิ้น 55 คน และในปีเดียวกันมีนายผจญ รบชนะ เป็นครูใหญ่ และทางฝ่ายเผยแพร่ศาสนาคริสต์ ได้จัดส่งครูมาช่วยสอน 1 คน รวมมีครูทำการสอน 1 คน

ในปี พ.ศ. 2513 นายประพันธ์ ยอนสายันต์ รักษาการแทนครูใหญ่ ได้มีการปลูกสร้างอาคารเรียนชั่วคราว 1 หลัง ขนาด 6x10 เมตร มุงหลังคาสังกะสี ได้รับงบประมาณ จากทางอำเภอ จำนวน 5,000 บาท มีนักเรียนรวม 61 คน

ในปี พ.ศ. 2517 นายทวี กาพย์ไชย ดำรงตำแหน่งครูใหญ่ ได้รับงบประมาณจากจังหวัด สร้างอาคารเรียนในปี พ.ศ. 2517 นายจันทร์ พิฑาคำ กลับมาดำรงตำแหน่งครูใหญ่

ในปี พ.ศ. 2518 นายบรรจง สุวรรณประเสริฐ มาดำรงตำแหน่งครูใหญ่

ในปี พ.ศ. 2521 นายประพันธ์ เป็งสกุล ดำรงตำแหน่งครูใหญ่ มีนักเรียนทั้งสิ้น 109 คน

ในปี พ.ศ. 2522 ทางโรงเรียนได้ขอความร่วมมือจาก สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชุมชนมาช่วยปรับสนามบริเวณหน้าโรงเรียน ขนาด 20 x 20 เมตร วันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2522 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเสด็จเยี่ยมโรงเรียนแห่งนี้

ปี พ.ศ. 2522 นายดวงเดช คำออน ดำรงตำแหน่งครูใหญ่

ปี พ.ศ. 2525 นายรุจิ บุญส่ง ดำรงตำแหน่งครูใหญ่ โรงเรียนได้รับเงินสนับสนุนจากโครงการก่อสร้างในชนบทสร้างระบบประปาภูเขา

ปี พ.ศ. 2526 โรงเรียนได้รับงบประมาณจากแผนพัฒนา ฉบับที่ 5 สร้างอาคารเรียน แบบ ป.1ข (ต่อเติม) ปี พ.ศ. 2527 นายสาคร นที ดำรงตำแหน่งครูใหญ่ วันที่ 28 สิงหาคม 2528 ทางโรงเรียนได้รับโอนโรงเรียนป่าไม้แม่แจ่มให้เป็นสาขา โดยมีนายสุชาติ บุญมา ดำรงตำแหน่งครูใหญ่

ปี พ.ศ. 2530 โรงเรียนได้รับงบประมาณก่อสร้างอาคารเรียน แบบ อห.5 งบประมาณ 270,000 บาท ขนาด 2 ห้องเรียน

ปี พ.ศ. 2531 ได้รับงบประมาณสร้างส้วมแบบกรมสามัญ 4 ที่นั่ง งบประมาณ 40,000 บาท และ พ.ศ. 2533 โรงเรียนได้ยกฐานะเป็นโรงเรียนที่มีตำแหน่งอาจารย์ใหญ่ มีนายสุชาติ บุญมา ดำรงตำแหน่ง

ปี พ.ศ. 2538 นายจันทน์ อภิญญา ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียน

ปี พ.ศ. 2543 นายวสันต์ วรรณคำ ดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่

ปัจจุบันโรงเรียนบ้านแม่แฮเหนือ เปิดสอน 4 ระดับชั้น คือระดับชั้นอนุบาลปีที่ 3 ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีนักเรียนทั้งสิ้น 683 คน และสาขาแม่แจ่ม เปิดทำการสอน 2 ระดับชั้น คือระดับชั้นก่อนประถมศึกษาและระดับประถมศึกษา มีนักเรียนทั้งสิ้น 108 คน โดยมีนายชูเดช เฟื่องฟู ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียน

ข้าราชการครูทั้งหมด 31 คน พนักงานราชการ 2 คน ครูอัตราจ้างโครงการไทยเข้มแข็ง (SP2) 2 คน ครูอัตราจ้างงบประมาณโรงเรียน 3 คน นักการภารโรง 1 คน ลูกจ้างชั่วคราว 2 คน เจ้าหน้าที่ธุรการ 1 คน

ขนาดพื้นที่ของโรงเรียนโรงเรียนบ้านแม่แฮเหนือ 7 ไร่ สาขาแม่แจ่ม 11 ไร่ หมู่บ้านในเขต และนอกบริการจำนวน 13 หมู่บ้าน 3 เขตอำเภอ คืออำเภอแม่แจ่ม อำเภอแม่จาง และอำเภอสะเมิง

ปรัชญาของโรงเรียน

“เรียนดี มีวินัย ใฝ่คุณธรรม จามล้ำภูมิทัศน์”

เอกลักษณ์สถานศึกษา

“ภูมิทัศน์เด่น เน้นคุณธรรม”

อัตลักษณ์สถานศึกษา

“ประพฤติดี มีมารยาทงาม”

วิสัยทัศน์ (Vision)

พัฒนาผู้เรียนมีความรู้คู่คุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทย ตามวิถีประชาธิปไตย โดยใช้กระบวนการบริหารและการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญใช้สื่อเทคโนโลยีอย่างคุ้มค่า นำพาทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อสร้างสังคมและบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสม

พันธกิจ (Mission)

1. การพัฒนาคุณภาพด้านผู้เรียน เป้าหมาย ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นมีคุณลักษณะ ค่านิยมที่พึงประสงค์ตามหลักสูตรสถานศึกษา
2. การพัฒนาคุณภาพด้านการจัดการเรียนการสอน เป้าหมาย ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
3. การพัฒนาคุณภาพด้านการบริหารและจัดการศึกษา เป้าหมาย สถานศึกษามีการบริหารจัดการที่มีโครงสร้างชัดเจนเป็นระบบ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้อย่างหลากหลาย ตามศักยภาพของผู้เรียน
4. การพัฒนาคุณภาพด้านการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป้าหมาย ชุมชนได้มีส่วนร่วม ในการสนับสนุนการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

จุดเด่น จุดด้อย อุปสรรค และโอกาสทางการศึกษา

จุดเด่นของโรงเรียน

โรงเรียนบ้านแม่แฮเหนือ เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ มีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ด้านต่างๆ เพื่อพัฒนาผู้เรียนในทุกๆ ด้าน มีความพร้อมด้านครูและบุคลากรทางการศึกษา สื่ออุปกรณ์ ทันสมัย มีการจัดหาแหล่งเรียนรู้เช่นอาคารเรียน ห้องปฏิบัติการต่างๆ ให้พอเพียงในการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนครูผู้สอนให้ความสนใจใส่ใจต่อการพัฒนาการเรียนการสอนและชุมชนให้ความร่วมมือกับโรงเรียนในการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนเป็นอย่างดี

จุดด้อยของโรงเรียน

โรงเรียนบ้านแม่แฮเหนือ เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ นักเรียนเป็นชาวไทยบนพื้นที่สูงทั้งหมด จึงมีปัญหาในด้านการสื่อสารภาษาไทยกลาง เนื่องจากนักเรียนใช้ภาษาชนเผ่าในชีวิตประจำวัน

อุปสรรค

1. ด้านผู้ปกครอง ใช้ภาษาถิ่นเป็นหลัก
2. ผู้ปกครองไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา
3. ชุมชนมีประเพณีบางอย่างไม่สอดคล้องกับการศึกษา

การพัฒนาและโอกาสทางการศึกษา

1. การพัฒนาโรงเรียนจะต้องพิจารณาทั้งด้านการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ
2. พัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนให้เป็นไปตามมาตรฐานให้สอดคล้อง กับสภาพปัญหาที่เป็นอยู่

3. พัฒนาคุณภาพของนักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์
4. พัฒนาด้านสื่อ อุปกรณ์ แหล่งเรียนรู้ที่เพียงพอ และทันสมัย

2. โรงเรียนบ้านแม่แดดน้อย และสาขานางสามหมื่น

ตั้งอยู่ หมู่ที่ 4 ตำบลแม่แดด อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ รหัสไปรษณีย์ 58130

เปิดสอน ตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลศึกษาจนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

มีเขตพื้นที่บริการ 8 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านแม่แดดน้อย บ้านห้วยปู บ้านแม่ผาปู บ้านแม่ตะละเหนือ บ้านแม่ตะละใต้ บ้านแม่ตะละกลาง บ้านแม่ขานหลวง บ้านสบแม่แดด

ประวัติโดยย่อ

โรงเรียนบ้านแม่แดดน้อย จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2520 โดยราษฎรได้ร่วมกันจัดสร้างขึ้นเป็นอาคารชั่วคราว 1 หลัง พร้อมกันนี้ได้อุทิศเงินจ้างครูสอน 1 คน ต่อมาราษฎรได้มอบโรงเรียนให้กับองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ พร้อมอาคารเรียนชั่วคราว ขนาดกว้าง 7 เมตร ยาว 36 เมตร จำนวน 1 หลัง เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2521 มีจำนวนนักเรียน 40 คน โดยมีนายอุทิศ ขัตติวงศ์ ได้รับคำสั่งจาก สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแม่แจ่ม ให้มาดำรงตำแหน่งครูใหญ่ ปีการศึกษา 2541 โรงเรียนได้รับก่อสร้างอาคารเรียนจากสภาพปฏิรูปแห่งชาติ 105 จำนวน 1 หลัง ปัจจุบันนายดำรง มาดี ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียน

ปรัชญาของโรงเรียน

“มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ ชูคุณธรรม นำชุมชน”

เอกลักษณ์สถานศึกษา

“โรงเรียนส่งเสริมเด็กสร้างหนังสือ”

อัตลักษณ์สถานศึกษา

“สร้างหนังสือคู่หนังสือ”

คติพจน์ประจำโรงเรียน

“ความเพียร คือหนทางแห่งความสำเร็จ”

วิสัยทัศน์ (Vision)

โรงเรียนบ้านแม่แดดน้อย เป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่จัดการศึกษาได้มาตรฐาน บริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน บริหารและจัดการศึกษาคือหลักธรรมภิบาลและแนวคิดปรัชญาพอเพียง

พันธกิจ (Mission)

1. การพัฒนาคุณภาพด้านผู้เรียน
2. การพัฒนาคุณภาพด้านการเรียนการสอน
3. การพัฒนาคุณภาพด้านการบริหาร

โอกาสและข้อจำกัดของโรงเรียน

โอกาส

โรงเรียนได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนการจัดการศึกษาจากผู้ปกครองและผู้ที่เกี่ยวข้องค่อนข้างดี มีแหล่งเรียนรู้ด้านประเพณี วัฒนธรรมและอาชีพในชุมชน เช่น การรำดาบ การร้องเพลงขอ การสานไม้ไผ่ การทอดผ้า

ข้อจำกัด

โรงเรียนตั้งอยู่ในท้องถิ่นทุรกันดาร การคมนาคมยากลำบากมากในฤดูฝน ขาดแคลนน้ำสำหรับอุปโภค บริโภค และการติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานอื่นๆ เป็นไปด้วยความยากลำบาก เพราะตั้งอยู่ห่างไกลความเจริญ นักเรียนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ในการจัดการศึกษาโรงเรียนจะต้องรับภาระเกือบทุกอย่าง นักเรียนส่วนใหญ่มีปัญหาในด้านสุขภาพอนามัยซึ่งส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้และพัฒนาการตามวัย

3. โรงเรียนบ้านห้วยปู และสาขาแม่ตะละใต้

ตั้งอยู่ หมู่ที่ 5 ตำบลแม่แดด อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ รหัสไปรษณีย์ 58130

เปิดสอน ตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1 จนถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

มีเขตพื้นที่บริการ 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 คือ บ้านแม่ผาญู บ้านโป๊กกะโหล้ง หมู่ที่ 3 คือ บ้านแม่ตะละใต้ หมู่ที่ 5 คือ บ้านห้วยญู บ้านสบแม่แดด

ประวัติโดยย่อ

โรงเรียนบ้านห้วยญู ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2520 ณ บริเวณทิศเหนือของหมู่บ้านห้วยญู (ที่ตั้งอาศรมห้วยญูปัจจุบัน) โดยความร่วมมือของชาวบ้าน ย้ายมาตั้งในที่ปัจจุบัน เมื่อ พ.ศ.2521 โดยเป็นสาขาของโรงเรียนบ้านแม่แดดน้อย สอนระดับชั้นเด็กเล็ก-ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มีนายอุทิศ ขัดติวงศ์ เป็นครูใหญ่

ปัจจุบันเปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 104 คน ครูผู้สอน 7 คน มีนายมานิตย์ พิทธิไชย เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน และมีโรงเรียนสาขาคือ โรงเรียนบ้านห้วยญู สาขาแม่ตะละใต้ เปิดสอนตั้งแต่ชั้น อนุบาล 1 ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีนักเรียนทั้งสิ้น 19 คน มีนักเรียน ทั้งสิ้น 19 คน

ด้านอาคารสถานที่โรงเรียนบ้านห้วยญูมีอาคารถาวร 1 หลัง อาคารชั่วคราว 1 หลัง อาคารประกอบ 1 หลัง ห้องสมุด 1 หลัง บ้านพักครูถาวร 3 หลัง ห้องเรียนเคลื่อนที่แม่ตะละใต้ มีอาคารชั่วคราว 1 หลัง อาคารประกอบ 1 หลัง

ปรัชญาของโรงเรียน

นัตถิ ปัญญาสะมา อาภา แสงกว้างเสมอด้วยปัญญาไม่มี

เอกลักษณ์สถานศึกษา

โรงเรียนรีสอร์ท อ้อมกอดขุนเขา

อัตลักษณ์สถานศึกษา

นักเรียน โรงเรียนบ้านห้วยญู ดำรงอยู่อย่างพอเพียง

วิสัยทัศน์ (Vision)

โรงเรียนบ้านห้วยญู มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มุ่งจัดการศึกษาโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม ดำรงชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พัฒนานักเรียนเป็นครูมืออาชีพ

พันธกิจ (Mission)

1. ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ
2. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะในการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ คู่คุณธรรมและมีทักษะในการทำงาน
4. มุ่งพัฒนาสภาพแวดล้อม และบรรยากาศ ในโรงเรียนให้สะอาด สวยงามและถูก

สุขภาพดี เอื้อต่อการเรียนรู้

5. ส่งเสริมให้บุคลากร เป็นครูมืออาชีพ

โอกาสและข้อจำกัดของโรงเรียน

โอกาสของโรงเรียน

โรงเรียนมีการบริหารจัดการในโรงเรียนตามสภาพบริบทและความเหมาะสม โรงเรียนเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้านในเขตบริการ นักเรียนที่อยู่หมู่บ้านห่างไกลต้องเดินทางมาพักนอนที่โรงเรียน เดินทางไป-กลับไม่สะดวก โรงเรียนจึงมีการบริการและอำนวยความสะดวกในด้านอาคารพักนอน และอาหารสำหรับนักเรียน โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัด โรงเรียนมีการจัดการเรียนการสอนอย่างเต็มที่ตามนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างเต็มที่ ตามศักยภาพ เพื่อให้นักเรียนเป็นนักเรียนที่ดี เก่ง และมีความสุข

ข้อจำกัดของโรงเรียน

โรงเรียนตั้งอยู่พื้นที่ห่างไกล ทูรกันดาร การคมนาคม การติดต่อสื่อสาร การสาธารณูปโภคไม่สะดวก ทำให้ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการในโรงเรียน รวมทั้งการติดต่อระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้การดำเนินงานบางครั้งติดขัด ค่าเช่า ขาดความต่อเนื่อง และนักเรียนใช้ภาษาท้องถิ่นเป็นภาษาหลัก และใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สองในการติดต่อสื่อสารกัน ทำให้มีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน เพราะทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนค่อนข้างมีปัญหา เนื่องจากการสื่อสารระหว่างครูกับนักเรียน สื่อสารกันลำบาก ทำให้เกิดความเข้าใจช้าและไม่ตรงกัน

4. โรงเรียนบ้านแม่ตะละเหนือ

ตั้งอยู่ เลขที่ 64 หมู่ที่ 2 ตำบลแม่แดด อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ รหัสไปรษณีย์

58130

เปิดสอน ตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1 จนถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

มีเขตพื้นที่บริการ 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านแม่ตะละเหนือ บ้านนะโน และบ้านแม่ตะละกลาง

ประวัติโดยย่อ

โรงเรียนบ้านแม่ตะละเหนือ ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2522 มีคณะผู้ก่อตั้ง จำนวน 4 คน คือ

1. นายบุญเลิศ เรืองกิตติเศรษฐ
2. นายสมชัย เสาพรณ (อดีตกำนันต.แม่แดด)
3. นายทูล่วย วิริยะชาญไพโร
4. นายสอพอ กรุงชัย

โดยได้นำเรื่องขอก่อตั้งโรงเรียนไปปรึกษาหัวหน้าหมวดการศึกษาอำเภอแม่แจ่ม ซึ่งได้คำแนะนำให้สร้างเป็นอาคารเรียนชั่วคราว โดยมีนายสุพัฒน์พงษ์ มาทำการสอนเป็นครูคนแรก ต่อมา นายสุพัฒน์พงษ์ ลาออก ชาวบ้านจึงไปจ้าง นายคิวิ จากบ้านแจ่มน้อย มาสอนแทน

ในปี พ.ศ. 2522 โรงเรียนบ้านห้วยปูได้รับการแต่งตั้งเป็นโรงเรียนเอกเทศโรงเรียนบ้านแม่ตะละเหนือ จึงได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากโรงเรียนบ้านห้วยปูเรื่อยมา

ปีการศึกษา 2523 โรงเรียนบ้านห้วยปูได้รับเอาโรงเรียนบ้านแม่ตะละเหนือ เป็นโรงเรียนสาขา โดยมีนายดวงเดช คำออน ครูใหญ่โรงเรียนบ้านห้วยปู มาช่วยสอน จนถึงปีการศึกษา 2524

และในวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2526 โรงเรียนบ้านแม่ตะละเหนือ ได้รับแต่งตั้งจากสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ ให้เป็นโรงเรียนเอกเทศอย่างเป็นทางการ และตั้งชื่อว่า “โรงเรียนบ้านแม่ตะละเหนือ” ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาโดยทางโรงเรียนได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการก่อสร้างอาคารเรียน/อาคารประกอบ

คำขวัญของโรงเรียน

โรงเรียนนำอยู่ ครูสอนดี นักเรียนมีคุณภาพ

อัตลักษณ์สถานศึกษา

มารยาทงาม ตามรอยชนเผ่า

วิสัยทัศน์ (Vision)

โรงเรียนบ้านแม่ตะละเหนือ จัดการศึกษาให้นักเรียนมีความรู้คู่คุณธรรม สามารถอ่านออกเขียนได้ดี มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน ประสานความร่วมมือกับชุมชน รักษาสิ่งแวดล้อม น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พันธกิจ (Mission)

1. การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน
2. การพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน
3. การพัฒนาการบริหารการศึกษา
4. การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้

โอกาสและข้อจำกัดของโรงเรียน

โอกาสของโรงเรียน

โรงเรียนมีการบริหารจัดการในโรงเรียนตามสภาพบริบทและความเหมาะสม โรงเรียนเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้านในเขตบริการ นักเรียนที่อยู่หมู่บ้านห่างไกลต้องเดินทางมาพักนอนที่โรงเรียน เดินทางไป-กลับไม่สะดวก โรงเรียนจึงมีการบริการและอำนวยความสะดวกในด้านอาคารพักนอน และอาหารสำหรับนักเรียน โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัด โรงเรียนมีการจัดการเรียนการสอนอย่างเต็มที่ตามนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างเต็มที่ ตามศักยภาพ เพื่อให้ นักเรียนเป็นนักเรียนที่ดี เก่ง และมีความสุข

ข้อจำกัดของโรงเรียน

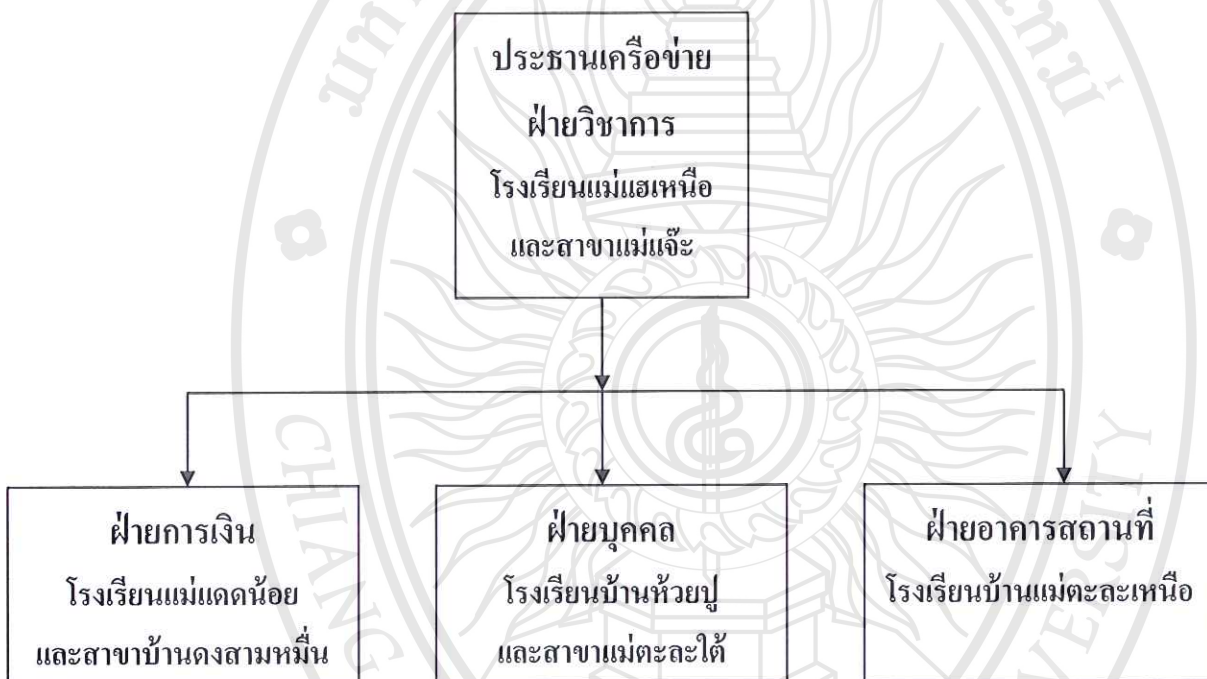
โรงเรียนตั้งอยู่พื้นที่ห่างไกล ทุรกันดาร การคมนาคม การติดต่อสื่อสาร การสาธารณูปโภคไม่สะดวก ทำให้ส่งผลต่อการบริหารจัดการในโรงเรียน รวมทั้งการติดต่อระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้การดำเนินงานบางครั้งติดขัด ลำช้า ขาดความต่อเนื่อง และนักเรียนใช้ภาษาท้องถิ่นเป็นภาษาหลัก และใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สองในการติดต่อสื่อสารกัน ทำให้มีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน เพราะทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนค่อนข้างมีปัญหา เนื่องจากการสื่อสารระหว่างครูกับนักเรียน สื่อสารกันลำบาก ทำให้เกิดความเข้าใจช้าและไม่ตรงกัน

เนื่องจากบริบทของโรงเรียนมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ลักษณะชุมชนส่วนใหญ่มีหลากหลายชาติพันธุ์ และมีพื้นที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกัน เพื่อให้ช่วยต่อการบริหารงานและการกระจายงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จึงได้แบ่งโรงเรียนในเขตพื้นที่ที่มีเขตบริการใกล้เคียงกันหรือทับซ้อนกันให้มีการรวมกลุ่มกันในการบริหารจัดการงานที่ได้รับมอบหมายจากเขต

พื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เพื่อให้ร่วมมือกันในการบริหารจัดการ โดยในเขตที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาหาข้อมูลคือกลุ่มเครือข่ายพัฒนาศึกษา อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีโครงสร้างการบริหารงาน ดังนี้

โครงสร้างเครือข่ายพัฒนาศึกษา อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

โครงสร้างการบริหารเครือข่าย

ปรัชญาการศึกษาปฐมวัยตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546

ปรัชญาการศึกษาเป็นแนวคิด ค่านิยม ความเชื่อพื้นฐานที่ก่อให้เกิดการจัดการศึกษาที่มีรูปแบบและแนวทางแตกต่างกันไปอย่างหลากหลายขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล การจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยต้องมีปรัชญาหรือแนวคิดที่จะนำไปสู่แนวทาง วิธีการหรือกระบวนการจัดการเรียนรู้ หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 (กรมวิชาการ, 2546 : 3) ได้กำหนดปรัชญาการศึกษาสำหรับปฐมวัยไว้ว่า “การศึกษาปฐมวัยเป็นการพัฒนาเด็ก ตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี บนพื้นฐานการอบรมพื้นฐาน การอบรมเลี้ยงดู และการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติ และพัฒนาการของเด็ก บนพื้นฐานการอบรมบนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูและการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อ แต่ละคน ตามศักยภาพ ภายใต้บริบทสังคม-วัฒนธรรม ที่เด็กอาศัยอยู่ ด้วยความรัก ความเอื้ออาทร และความเข้าใจของทุกคน เพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็ก พัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม”

จากปรัชญาการศึกษาปฐมวัยดังกล่าว พบว่ามีการกล่าวไว้อย่างชัดเจนถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัย ไม่ใช่เป็นเพียงหน้าที่ของครูและโรงเรียนเท่านั้น แต่รวมไปถึงพ่อแม่ ผู้ปกครองและผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กทุกฝ่ายก็มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้เด็กเพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เพื่อช่วยกันพัฒนาประเทศชาติต่อไป

แนวคิดและทฤษฎีการจัดการศึกษาปฐมวัย

การศึกษาระดับปฐมวัยเป็นการศึกษาที่มุ่งอบรมเลี้ยงดูเด็ก เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็ก ให้มีการเตรียมความพร้อมและได้รับการพัฒนาทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา อย่างเหมาะสมในทุกๆ ด้าน และพร้อมที่จะเข้ารับการศึกษในการเรียนชั้นประถมศึกษา คำว่า การศึกษาปฐมวัย จึงเป็นการศึกษาที่ให้แก่เด็กแรกเกิด จนถึงอายุ 6 ปี หรือ 8 ปี สำหรับบางประเทศ โดยให้หมายถึงการบริการดูแลและให้การศึกษาแก่เด็กอายุแรกเกิดถึงอายุ 8 ปี โดยจัดในรูปแบบของการดูแลทารก ดูแลเด็กเล็กและโรงเรียนอนุบาล (Woodill & Woodill, อ้างถึงใน กุลยา ตันติผลาชีวะ, 2545 : 3) ซึ่งทำให้ลักษณะการจัดการศึกษามี 2 แบบ คือ บริบาลศึกษาและอนุบาลศึกษา โดยบริบาลศึกษา จะเน้นการดูแลเด็กเล็กอายุน้อยกว่า 3 ขวบ หรือ 3 ขวบลงมา ส่วนการดูแลเด็ก และการส่งเสริมเด็กอายุ 3-5 ปี จัดเป็นการอนุบาลศึกษา อนุบาลศึกษา หมายถึง การศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยในโรงเรียนอนุบาล ที่เป็นการพัฒนาการจัดการศึกษาแบบบริบาลศึกษา ให้เป็นระบบมากขึ้น เพรอบเบล เป็นผู้พัฒนาการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยให้เป็นรูปแบบการศึกษาอย่างเป็นระบบ จนได้สมญานามว่า

บิดาแห่งการศึกษาอนุบาล ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาให้กับเด็กเล็ก อายุ 3-6 ปี บางประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา กำหนดอายุสูงสุดเป็น 8 ปี รวมชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 เข้าไปด้วย เพื่อเป็นการต่อเนื่อง ปัจจุบันทั้งคำว่า บริบาลศึกษากับอนุบาลศึกษา ได้เรียกรวมเป็นการศึกษาปฐมวัย ซึ่งการจัดการศึกษาปฐมวัยของประเทศไทย จะเน้นไปที่การจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย 3-5 ปี มีการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ ซึ่งรูปแบบที่ใช้ส่วนใหญ่จัดตามรูปแบบการศึกษาอนุบาล โดยเน้นการเตรียมความพร้อมด้วยการให้ความสำคัญกับการส่งเสริมพัฒนาการเด็กแบบองค์รวม การจัดการศึกษาปฐมวัยแบบเตรียมความพร้อมนี้ ไม่ใช่หลักสูตร หรือมาตรฐานการศึกษาปฐมวัย แต่เป็นปรัชญาหรือวิธีการทำงานแก่เด็กปฐมวัย ที่เน้นการใช้ความรู้เกี่ยวกับเด็กด้านพัฒนาการและความแตกต่างของเด็ก ในการจัดการศึกษาให้แก่เด็กเป็นสำคัญ

เฟรเดอริค (Froebel, อ้างถึงใน เขียวพา เดชะคุปต์, 2542 : 17) แนวคิดในการจัดการศึกษาแก่เด็กก่อนประถมศึกษา ซึ่งยังคงยึดถือและใช้เป็นหลักอยู่เป็นอันมากเป็นแนวคิดของชาวเยอรมันชื่อเฟรเดอริค ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งการอนุบาล เขามีความเชื่อว่าควรส่งเสริมพัฒนาการตามธรรมชาติของเด็กให้เจริญขึ้นด้วยการกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์อย่างเสรี โดยการใช้การเล่นและกิจกรรมเป็นเครื่องมือ เฟรเดอริคได้ก่อตั้งโรงเรียนอนุบาลสำหรับเด็กอายุระหว่าง 3-8 ปี ขึ้นแห่งหนึ่งชื่อ Thuringian และเรียกโรงเรียนอนุบาลของเขาว่า Kleinkinder-beschäftigungsaustalt ซึ่งต่อมาเรียนสั้นว่า Kindergarten ซึ่งแปลว่า “สวนเด็ก” โดยพยายามจัดสภาพสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้เป็นธรรมชาติที่สุดให้เหมือนกับเด็กเล่นอยู่ในสวนไม่ใช่โรงเรียน และยึดหลักปรัชญาการศึกษา 3 ประการ คือ

1. เด็กในฐานะที่เป็นมนุษย์ เด็กควรได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่และได้รับความสำเร็จจากการมีส่วนร่วมสัมพันธ์ทางสังคม
2. การเล่น เป็นทั้งหัวใจที่สำคัญของการพัฒนาเด็ก เพราะการเล่นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญด้วยเป็นกิจกรรมที่บริสุทธิ์และเป็นหัวใจสำคัญของกิจกรรมสำหรับเด็ก
3. โรงเรียนอนุบาลซึ่งเป็นสังคมของเด็ก ควรมีส่วนช่วยไม่ให้เด็กถูกจำกัดวงอยู่กับประเพณีหรือระเบียบต่างๆ จนเกินไป

เฟรเดอริค คิดว่า การให้เด็กอยู่ในระเบียบวินัยหลายๆ เรื่องนั้นเป็นการสกัดกั้นความคิดสติปัญญา เฟรเดอริค เน้นเรื่องกิจกรรมของเด็ก โดยถือว่าเด็กทุกคนมีความสามารถอยู่ภายใน ซึ่งจะแสดงออกเมื่อได้รับการสนับสนุน เช่น การเล่น การร้องเพลง การแสดงท่าทางต่างๆ เป็นต้น จากเหตุผลดังกล่าว เฟรเดอริคตอบสนองความต้องการของเด็ก โดยคิดเครื่องมือให้เด็กเล่นหลายชุดและเรียกเครื่องมือนี้ว่า “ของขวัญ” ซึ่งมีประมาณ 30 ชุด เฟรเดอริคกำหนดว่าเด็กๆ ทุกคนจะต้องของเล่นชุดเดียวกันก่อนครุ่นแนะนำให้เด็กเล่น โดยทดลองทำด้วยตัวเองอีกครั้งหนึ่ง การเล่นเครื่องมือ

ดังกล่าว เพรอบเบลเน้นระเบียบการเตรียมตัว และขั้นตอนในการปฏิบัติมาก ตลอดจนการเก็บของเล่นแต่ละอย่างให้ถูกวิธี พร้อมทั้งกำหนดเวลาของกิจกรรมต่างๆ ประจำวันไว้อย่างแน่นอน กิจกรรมอื่นที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ นิทาน เพรอบเบล แต่งนิทานสำหรับเด็กเป็นเรื่องของสัตว์เลี้ยงมีชีวิตและความเป็นอยู่เหมือนคน ขณะเดียวกันก็ให้เด็กๆ รู้จักรักรักรรรมชาติของสัตว์โดยการร้องเพลง และทำท่าเลียนแบบ ซึ่งเด็กๆ ชอบมาก และมีความเพลิดเพลินตลอดเวลาที่มาอยู่ตั้งแต่เช้าถึงเย็น

สมณฑา พรหมบุญ (2544 : 9) ได้กล่าวว่า การจัดการศึกษาปฐมวัยเป็นการจัดการศึกษาที่มีใช้ปริมาณ แต่เป็นการจัดการศึกษาเชิงคุณภาพให้เด็กเกิดการเรียนรู้และมีทักษะตามพัฒนาการ ประกอบกับการตกแต่งพื้นฐานพัฒนาการตามวัยของเด็กและความพร้อมก่อนที่เด็กจะเข้าเรียนอย่างเป็นทางการในระบบระดับประถมศึกษา การจัดการศึกษาปฐมวัยจึงเป็นการสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาโดยครอบคลุมทั้งร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญาเชิงคุณภาพ โดยเกิดการร่วมมือกันระหว่างบ้านและโรงเรียน ผู้ปกครองและครู

การจัดการเรียนการสอนก่อนประถมศึกษาควรมีส่วนช่วยให้เด็กเกิดพัฒนาการและการเรียนรู้อย่างเต็มที่ ซึ่งแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กในวัยนี้ทุกรูปแบบควรมีส่วนสำคัญดังที่ คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541 : 1-3) ได้พิจารณาและมีมติเห็นชอบต่อหลักการแนวทาง และมาตรการจัดการเรียนการสอนก่อนประถมศึกษาพร้อมให้ข้อคิดเห็นว่า เนื่องจากการศึกษาระดับนี้มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง จึงควรมีการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในระดับนี้อย่างจริงจัง เพื่อให้เป็นรากฐานที่ดีของการพัฒนาการศึกษาทุกระดับเป็นรากฐานพัฒนาประชากรที่มีคุณภาพและหาแนวทางในการให้การศึกษากับดามารดาและผู้ปกครองในการอบรมเลี้ยงดูบุตรในกลุ่มอายุ 0-6 ปี ให้กว้างขวางและทั่วถึงยิ่งขึ้น

ความหมายของการจัดการศึกษาปฐมวัย

การจัดการศึกษาสำหรับวัยเด็กหรือปฐมวัย เป็นการจัดการศึกษาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับรากฐานการพัฒนาบุคคลให้เป็นผู้ที่มีคุณภาพ สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ เนื่องจากวัยเด็กเป็นวัยที่มีความสำคัญที่สุดของการวางรากฐานชีวิต ซึ่งมีนักวิชาการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายและความสำคัญไว้ดังนี้

ฮีมส อังถึงใน พินยากรณ์ มานะจุติ (2549 : 1) ได้ให้ความหมายของการศึกษาปฐมวัยไว้ว่าเป็นการศึกษาที่จัดให้แก่เด็กวัยแรกเกิดจนถึง 6 ปี โดยแยกได้เป็น 2 ระดับคือ

1. ระดับบริบาล ได้แก่ การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กวัยแรกเกิดถึง 3 ปี ซึ่งเน้น การดูแลอบรมและพัฒนาให้เด็กเกิดการเรียนรู้เติบโตและก้าวหน้าทั้งด้านพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา

2. ระดับอนุบาล ได้แก่ การจัดการศึกษาเพื่อเด็กวัย 3-6 ปี ให้เป็นความเติบโตและพัฒนาครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 3) ได้ให้ความหมายของการจัดการศึกษาปฐมวัยว่าเป็นการพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 6 ปีเต็ม บนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูและการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กแต่ละคนตามศักยภาพภายใต้บริบทของสังคม วัฒนธรรมที่เด็กต้องอาศัยอยู่ด้วยความรัก ความเอื้ออาทร และความเข้าใจของทุกคน เพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม

มณีนรีตน์ วงศ์หงส์ (2554 : 14) ได้กล่าวว่าการจัดการเรียนการสอนปฐมวัย (Early Childhood Education) หรือการจัดการเรียนการสอนระดับก่อนประถมศึกษา หมายถึง การจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 6 ปี ซึ่งการจัดการเรียนการสอนดังกล่าว จะมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากระดับอื่นๆ ทั้งนี้เพราะเด็กในวัยนี้มีชื่อเรียกต่างกันไปหลายชื่อ ซึ่งแต่ละโปรแกรมก็มีวิชาการและลักษณะในการจัดกิจกรรมซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะช่วยพัฒนาเด็กในรูปแบบต่างๆ กัน

วัฒนา บุญญฤทธิ์ (2542 : 2) ได้กล่าวว่าการจัดการศึกษาปฐมวัย หมายถึงการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 6 ขวบ ซึ่งการศึกษาดังกล่าวจะมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากระดับอื่นๆ เพราะเด็กในวัยนี้เป็นวัยที่สำคัญต่อการวางรากฐานบุคลิกภาพและการพัฒนาทางสมอง การจัดการศึกษาและจัดบริการต่างๆ ให้แก่เด็ก ทั้งในรูปแบบศูนย์เด็กของหน่วยงานองค์กรต่างๆ และในรูปแบบโรงเรียน โดยมีเป้าหมายในการจัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมให้เด็กมีความพร้อมและเกิดการพัฒนาด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา มีบุคลิกภาพที่เหมาะสม ซึ่งจะ เป็นพื้นฐานของพัฒนาการด้านต่างๆ ที่จะได้รับการพัฒนาในวัยต่อไป

สรุปได้ว่าการจัดการศึกษาปฐมวัย หมายถึง การจัดการศึกษาโดยการให้การอบรมเลี้ยงดู และให้การศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการตามวัยที่เหมาะสม โดยการจัดการศึกษาปฐมวัยถือเป็นรากฐานของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ อันเป็นทรัพยากรสำคัญของประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย

จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาปฐมวัย

การจัดการเรียนการสอนระดับการศึกษาปฐมวัย จะมุ่งเน้นการอบรมเลี้ยงดูเป็นส่วนใหญ่ ไม่มีการพัฒนาเด็กในด้านการอ่าน เขียน แต่เป็นการเตรียมความพร้อมในการเรียนสำหรับการศึกษาศึกษาปฐมวัย มีจุดประสงค์เพื่อจัดการศึกษาเป็นบริการการดูแลและเลี้ยงดูเด็กให้เป็นอย่างดีเหมาะสมกับพัฒนาการการให้การศึกษา เพื่อส่งเสริมการปรับตัวให้เข้ากับสังคม เพื่อทักษะทางปัญญา และพัฒนาการทุกด้านให้กับเด็ก รวมถึงการช่วยเหลือเด็ดยุติโอกาสและการให้การศึกษาแก่ผู้ปกครอง เพื่อการเลี้ยงดูเด็กให้ดี (Essa, อ้างถึงใน กุลยา ตันติผลาชีวะ, 2545 : 6) ดังนั้นการศึกษาระดับปฐมวัย

จึงเน้นการส่งเสริมพัฒนาการให้แก่เด็กในทั้ง 4 ด้าน (เขาวพา เดชะคุปต์, 2542 : 18-19) มีจุดมุ่งหมาย ดังนี้

1. ด้านร่างกาย ส่งเสริมความเจริญเติบโต ความแข็งแรงของร่างกาย ปลูกฝังนิสัยทางสุขภาพอนามัย ฝึกกิจนิสัยและสุขนิสัย รู้จักรักษาความสะอาด เลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ รู้จักการใช้ห้องน้ำห้องส้วมได้อย่างถูกต้อง ฝึกให้เล่นออกกำลังกายเพื่อบริหารกล้ามเนื้อและประสาทสัมผัสและรู้จักพักผ่อนอย่างถูกต้อง

2. ด้านจิตใจและอารมณ์ ส่งเสริมด้านสุขภาพจิต เช่น ปลูกฝังให้รู้จักควบคุมอารมณ์ มีจิตใจที่ร่าเริงแจ่มใส ชื่นชมต่อความไพเราะและสิ่งสวยงาม ฝึกให้มีจิตใจเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อ-เผื่อแผ่ ซื่อสัตย์ มีสัมมาคารวะ กตัญญู กตเวทิตา เคารพเชื่อฟัง ประหยัด ขยันหมั่นเพียร อดทน มีระเบียบวินัย และเชื่อถือคำสอนของศาสนา

3. ด้านสังคม ส่งเสริมการพัฒนาลักษณะนิสัย เช่น ปลูกฝังให้เด็กรู้จักเคารพตนเอง กล้าพูด กล้าแสดงออกด้วยตนเอง ในทางที่ถูกต้องตามขนบธรรมเนียมประเพณี รู้จักเล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่น เคารพสิทธิและหน้าที่ ตลอดจนความรับผิดชอบ ฝึกให้เป็นผู้รู้จักการรับ การให้ พร้อมทั้งจะปรับตัวเข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ดี

4. ด้านสติปัญญา ส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา เช่น ให้รู้จักหาเหตุผลจนเกิดความเข้าใจและรู้จักตัดสินใจด้วยตนเอง สนใจต่อสิ่งต่างๆ รอบตัว มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ฝึกให้เป็นคนว่องไว รักการเรียนรู้ รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และมีประสบการณ์พอที่จะเรียนในระดับต่อไป

สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์ (2545 : 72-73) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษาปฐมวัยไว้ ดังนี้

1. มุ่งเน้นให้เด็กพัฒนาในทุกด้าน คือ ด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคมและสติปัญญา มิได้มุ่งเน้นเด็กเรียนรู้เนื้อหาวิชา แต่ต้องให้พัฒนาการรับรู้และประสาทสัมผัสพัฒนาการสื่อสาร โดยการฟัง การพูด (ภาษา ท่าทาง คำพูด) พัฒนาด้านบุคลิกภาพ มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีการจัดสนใจได้ถูกต้อง รู้จักวางแผนในการทำกิจกรรม มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และสามารถปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มีความรัก ชื่นชม และภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่สั่งสมของชาติ มีคุณธรรม จริยธรรม

2. มุ่งเน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้เด็กพัฒนาเต็มความสามารถแต่ละคน

3. มุ่งเน้นการพัฒนาที่ยืดหยุ่นเป็นสำคัญ ครูไม่เป็นผู้ดำเนินการทำกิจกรรม แต่จะเป็นผู้ควบคุมกิจกรรมและอำนวยความสะดวกแก่เด็ก เปิดโอกาสให้เด็กได้ทำกิจกรรมเต็มที่ เปิดโอกาสให้เด็กแสดงความสามารถของตนเพื่อครูได้พัฒนาศักยภาพของเด็กอย่างเต็มที่

จากการศึกษาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2546 ของกรมวิชาการ (2546 : 9) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาปฐมวัยไว้ 2 ระดับ ดังนี้

สำหรับเด็กต่ำกว่า 3 ปี มุ่งส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ และสติปัญญาที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถ ความสนใจ และความแตกต่างระหว่างบุคคลเพื่อให้เด็กมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนี้

1. มีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์เจริญเติบโตตามวัย มีพฤติกรรมอนามัยที่เหมาะสม
2. มีสุขภาพจิตดี ยิ้มแย้มแจ่มใส มีความสุขและมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น
3. ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย
4. เล่นและทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข
5. มีความสามารถในการใช้ภาษาได้เหมาะสมกับวัย
6. มีความสนใจต่อการเรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัว

สำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี มุ่งให้เด็กมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคล จึงกำหนดจุดหมาย ซึ่งถือเป็นมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนี้

1. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัยและมีสุขนิสัยที่ดี
2. กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรงใช้ได้อย่างคล่องแคล่วประสานสัมพันธ์กัน
3. มีสุขภาพจิตดีและมีความสุข
4. มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม
5. ชื่นชม และแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว และรักการออกกำลังกาย
6. ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย
7. รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นไทย
8. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีและสังคมในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
9. ใช้ภาษาสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย
10. มีความสามารถในการคิดและแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย
11. มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์
12. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้และทักษะในการแสวงหาความรู้

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาปฐมวัย เป็นการฝึกทักษะให้เด็กมีความพร้อมที่จะศึกษาต่อในระดับต่อไป มิใช่เป็นเพียงการเรียนรู้เพื่อให้อ่านออก เขียนได้ การจัดการศึกษาปฐมวัยเน้นการพัฒนาความพร้อมทุกด้าน เพื่อให้เด็กมีพัฒนาการทุกด้านตามวัยอย่างเหมาะสม การจัดการศึกษาปฐมวัยจึงมีความแตกต่างจากการจัดการศึกษาในระดับอื่น

หลักการจัดการศึกษาปฐมวัย

การจัดการศึกษาระดับปฐมวัย เป็นการพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี บนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กแต่ละคน การที่จะจัดการศึกษาระดับปฐมวัยให้มีคุณภาพต้องอาศัยองค์ประกอบหลายๆ ด้าน ตามหลักการและทฤษฎีที่หลากหลาย ดังนี้

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๔๙ : ๑-๒) ได้ดำเนินการจัดมาตรฐานการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๔๙ โดยยึดหลักการพอสรุปได้ ดังนี้

1. หลักการพัฒนาเด็กโดยองค์รวม มีหลักโดยการเริ่มจากการพัฒนาด้านร่างกายให้แข็งแรงสมบูรณ์ กระตุ้นให้สมองได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ พัฒนาด้านจิตใจและอารมณ์ ให้เป็นผู้ที่มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง เชื่อมมั่นในตนเอง ไร้เรงแถมใส สามารถควบคุมอารมณ์ตนเอง ได้พัฒนาด้านสังคม โดยให้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมรอบตัว รวมทั้งพัฒนาสติปัญญา ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ บนวิถีชีวิตของเด็กตามสภาพครอบครัว บริบทของชุมชน สังคมและวัฒนธรรมไทย
2. หลักการจัดประสบการณ์ที่ยึดเด็กเป็นสำคัญ โดยการจัดการอบรมเลี้ยงดูด้วยความรักความเอาใจใส่และการจัดการเรียนรู้ผ่านการเล่นและกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลเน้นเรียนให้สนุก เล่นให้มีความรู้และเกิดพัฒนาการสมวัยอย่างสมดุล
3. หลักการเสริมความเป็นไทย โดยการปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นคนไทย ความเป็นชาติไทยที่มีวัฒนธรรมอันดีงาม เคารพนับถือและกตัญญูต่อบิดา มารดา มีชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นศูนย์รวมจิตใจ ทำให้เกิดความรักและภาคภูมิใจในตนเอง ครอบครัว ท้องถิ่นและประเทศไทย
4. หลักความร่วมมือโดยครอบครัวชุมชนและสถานศึกษา ร่วมมือกันในการอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาเด็กให้มีความเหมาะสมกับวัย สามารถดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพและมีความสุข ตลอดจนพร้อมที่จะเรียนรู้ในการศึกษาขั้นพื้นฐานต่อไป
5. หลักแห่งความสอดคล้องอุดมการณ์และมาตรฐานในการจัดการศึกษาปฐมวัยต้องสอดคล้องกับสาระบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๕๔๕ นโยบาย

การศึกษาของรัฐบาลที่แถลงต่อรัฐสภา สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติและสัมพันธ์เชื่อมโยงกับมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 5-7) ได้ยึดหลักการจัดการศึกษาปฐมวัยดังนี้

1. การสร้างหลักสูตรที่เหมาะสม การพัฒนาหลักสูตรพิจารณาจากวัยและประสบการณ์ของเด็ก โดยเป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นการพัฒนาเด็กทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา โดยอยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์เดิมที่เด็กมีอยู่และประสบการณ์ใหม่ที่เด็กจะได้รับ ต้องมีความหมายกับตัวเด็ก เป็นหลักสูตรที่ให้โอกาสทั้งเด็กปกติ เด็กด้อยโอกาส และเด็กพิเศษได้พัฒนา รวมทั้งยอมรับในวัฒนธรรมและภาษาของเด็ก พัฒนาเด็กให้รู้สึกเป็นสุขในปัจจุบัน มิใช่เพียงเพื่อเตรียมเด็กสำหรับอนาคตข้างหน้าเท่านั้น

2. การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้จะต้องอยู่ในสภาพที่สนองความต้องการ ความสนใจของเด็กทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน ผู้สอนจะต้องจัดสภาพแวดล้อมให้เด็กได้อยู่ในที่ที่สะอาด ปลอดภัย อากาศสดชื่น ผ่อนคลาย ไม่เครียด มีโอกาสออกกำลังกายและพักผ่อน มีสื่อวัสดุ อุปกรณ์ มีของเล่นที่หลากหลาย เหมาะสมกับวัยและให้เด็กมีโอกาสได้เลือกเล่นเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองและโลกที่เด็กอยู่ รวมทั้งพัฒนาการอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม ดังนั้นสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน จึงเป็นเสมือนหนึ่งสังคมที่มีคุณค่าสำหรับเด็กแต่ละคนจะเรียนรู้และสะท้อนให้เห็นว่าบุคคลในสังคมเห็นความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่เด็กปฐมวัย

3. การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก ผู้สอนมีความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมพัฒนาเด็กอย่างมาก ผู้สอนต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้บอกความรู้ หรือสั่งให้เด็กทำตามเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดสภาพแวดล้อม ประสบการณ์และกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการ และเรียนรู้ของเด็กที่ผู้สอนและเด็กมีส่วนร่วมที่จะริเริ่มทั้ง 2 ฝ่าย โดยผู้สอนจะเป็นผู้สนับสนุนชี้แนะ และเรียนรู้ร่วมกับเด็ก ส่วนเด็กเป็นผู้ลงมือกระทำ เรียนรู้และค้นพบด้วยเอง ดังนั้นผู้สอนจะต้องยอมรับ เห็นคุณค่า รู้จักและเข้าใจเด็กแต่ละคนที่ตนดูแลรับผิดชอบก่อน เพื่อจะได้วางแผนสร้างสภาพแวดล้อมและจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ผู้สอนต้องรู้จักพัฒนาตนเอง ปรับปรุง ใช้เทคนิคการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับเด็ก

4. การบูรณาการการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอนในระดับปฐมวัย ยึดหลักการบูรณาการที่ว่า หนึ่งแนวคิดเด็กสามารถเรียนรู้ได้หลายกิจกรรม หนึ่งกิจกรรมเด็กสามารถเรียนรู้ได้หลายทักษะและหลายประสบการณ์สำคัญ ดังนั้นเป็นหน้าที่ของผู้สอนจะต้องวางแผนการจัดประสบการณ์ในแต่ละวันให้เด็กเรียนรู้ผ่านการเล่นที่หลากหลายกิจกรรม หลากหลายทักษะ

หลากหลายประสบการณ์สำคัญ อย่างเหมาะสมกับวัยและพัฒนาการเพื่อให้บรรลุจุดหมายของหลักสูตรแกนกลางที่กำหนดไว้

5. การประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก การประเมินเด็กปฐมวัยและยึดวิธีการสังเกตเป็นส่วนใหญ่ ผู้สอนจะต้องสังเกตและประเมินทั้งการสอนของตนและพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็ก ว่าได้บรรลุตามจุดประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ ผลที่ได้จากการสังเกตพัฒนาการจากข้อมูลเชิงบรรยาย จากการรวบรวมผลงาน การแสดงออกในสภาพที่เป็นจริง ข้อมูลจากครอบครัวของเด็ก ตลอดจนการที่เด็กประเมินตนเองหรือผลงานสามารถบอกได้ว่า เด็กเกิดการเรียนรู้และมีความก้าวหน้าเพียงใด ข้อมูลจากการประเมินพัฒนาการจะช่วยผู้สอนในการวางแผนการจัดกิจกรรมชี้ให้เห็นความต้องการพิเศษของเด็กแต่ละคน ใช้เป็นข้อมูลในการสื่อสารกับพ่อแม่ผู้ปกครองเด็ก และขณะเดียวกันยังใช้ในการประเมินประสิทธิภาพการจัดการศึกษาให้กับเด็กในวัยนี้ได้อีกด้วย

6. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับครอบครัวของเด็ก เด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่เด็กเจริญเติบโตขึ้นมา ผู้สอน พ่อแม่และผู้ปกครองของเด็กจะต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ทำความเข้าใจพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก ต้องยอมรับและร่วมมือกันรับผิดชอบ หรือถือเป็นหุ้นส่วนที่จะต้องช่วยกันพัฒนาเด็กให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการร่วมกัน ดังนั้นผู้สอนจึงมีอิสระแลกเปลี่ยนความรู้กับพ่อแม่ ผู้ปกครอง เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กเท่านั้น แต่จะต้องให้พ่อแม่ ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้วย ทั้งนี้ได้หมายความว่าพ่อแม่ ผู้ปกครองเป็นผู้กำหนดเนื้อหาหลักสูตรตามความต้องการ โดยไม่คำนึงถึงหลักการจัดที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2543 : 7-10) ได้เสนอหลักการจัดอนุบาลศึกษาที่ดี ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ 10 ประการ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรกับเด็ก พัฒนาการทุกด้านของเด็ก คือ ด้านร่างกาย สังคม อารมณ์ จิตใจ และสติปัญญา มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน ซึ่งจะพัฒนาได้จากการที่ผู้ใหญ่ให้การส่งเสริมและให้คำแนะนำในทางที่ดีเหมาะสมกับเด็กแต่ละคน เด็กจะพัฒนาทางด้านสังคมและสติปัญญาได้จากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเพื่อนด้วยตนเอง

2. หลักสูตร (แนวการจัดประสบการณ์) เป้าหมายหลักสูตร ส่งเสริมให้เด็กได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ได้อย่างมีชีวิตชีวา และให้ได้รับประสบการณ์หลากหลายจากการทำกิจกรรมและการเล่น โดยให้สอดคล้องกับการพัฒนาของเด็กที่เกี่ยวกับชีวิตในชุมชนและในโลก หลักสูตรไม่ได้เป็นแต่เพียงเป้าหมายของการจัดการศึกษาการเรียนการสอนหรือการกำหนดแผนการจัดกิจกรรมเท่านั้น หากยังรวมถึงตารางกิจกรรมประจำวันของเด็ก ในการนำหลักสูตรไปใช้เด็กควรใช้หลักที่ว่า เด็กเรียนรู้จากกระทำด้วยตัวของเด็กเอง และจากประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรม ซึ่งจะเป็นการพัฒนาความคิดรวบยอดให้แก่เด็ก

3. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรกับผู้ปกครอง ผู้ปกครองได้รับข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองเข้าเยี่ยมโรงเรียนและมีส่วนสนับสนุนในการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็ก เพราะเด็กมีความผูกพันและเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว โรงเรียนจึงควรให้ความสำคัญแก่ครอบครัวของเด็กด้วย จึงจะสามารถจัดการศึกษาที่สนองความต้องการของเด็กได้อย่างเหมาะสม การติดต่อสื่อสารระหว่างบ้านกับโรงเรียนควรตั้งอยู่บนรากฐานที่ว่าผู้ปกครองเป็นผู้ที่มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อชีวิตของเด็กอันดับแรก

4. คุณสมบัติของบุคลากรและพัฒนาบุคลากร โรงเรียนต้องเข้าใจในพัฒนาการและความต้องการของเด็ก คุณภาพของบุคลากรเป็นสิ่งสำคัญที่สุดต่อคุณภาพของหลักสูตรอนุบาลศึกษา การวิจัยพบว่าการศึกษาระบบอนุบาลเรื่องพัฒนาเด็กหรือการศึกษาอนุบาล มีความสัมพันธ์กับผลที่เกิดขึ้นแก่เด็ก เช่น ทำให้เด็กมีความสัมพันธ์กับผู้ใหญ่ดีขึ้น และพัฒนาการทางภาษาและสติปัญญาดีขึ้น

5. การบริหารงาน วิธีการบริหาร โรงเรียนมีผลกระทบต่อการจัดกิจกรรมในโรงเรียนทุกเรื่อง การบริหารงานที่มีประสิทธิภาพจะสร้างสรรค์ให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการจัดดูแลเด็กให้มีคุณภาพดี การบริหารงานที่มีประสิทธิภาพรวมถึงการสื่อสารที่ดีความสัมพันธ์ที่ดีต่อชุมชน มีความมั่นคงทางการเงิน และให้ความสนใจต่อความต้องการของบุคลากร

6. บุคลากร สิ่งสำคัญที่จะกำหนดคุณภาพของโรงเรียน คือ การจัดทำหน้าที่รับผิดชอบของบุคลากร ซึ่งควรคำนึงถึงความรู้ ความสามารถ และอัตราส่วนที่เหมาะสม ซึ่งจะมีผลต่อการดูแลเด็กแต่ละคน จากผลการวิจัยยืนยันว่าบุคลากรที่รับผิดชอบเด็กจำนวนน้อยจะมีผลต่อการพัฒนาของเด็กก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับเด็ก ลดความก้าวร้าว และทำให้เด็กมีความร่วมมือกันมากขึ้น

7. การจัดสภาพแวดล้อม สิ่งแวดล้อมทางกายมีผลต่อพฤติกรรมและพัฒนาการทั้งหมดของเด็กและผู้ใหญ่ การจัดพื้นที่และสื่อบางอย่างมีคุณภาพ มีผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมของเด็กและปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรกับเด็ก ขนาดของพื้นที่ การจัดการ และการใช้พื้นที่ทั้งในและนอกอาคาร จำเป็นต้องมีการประเมิน

8. สุขภาพอนามัยและความปลอดภัย การจัดสภาพแวดล้อมที่เน้นความปลอดภัยและถูกสุขลักษณะเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง การวางแผนหลักสูตรที่ดีหรือปฏิสัมพันธ์ทางบวกระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ โรงเรียนอนุบาลที่มีคุณภาพต้องมุ่งป้องกันการเจ็บป่วยหรืออุบัติเหตุ และเตรียมการสำหรับเหตุฉุกเฉินที่อาจเกิดขึ้น ตลอดจนให้การศึกษากับเด็กในด้านการฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยและความปลอดภัย

9. อาหารและการบริการเด็ก ต้องได้รับอาหารที่มีประโยชน์และมีคุณค่า จะช่วยส่งเสริมพัฒนาการของร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยได้รับการเรียนรู้เกี่ยวกับนิสัยในการกินอาหารที่ถูกต้อง

10. การประเมินผล การประเมินผลอย่างสม่ำเสมอเป็นระบบ เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อปรับปรุง และรักษาระดับคุณภาพของโรงเรียน การประเมินผลจึงขึ้นอยู่กับเป้าหมายและความต้องการที่จะชี้จุดเด่นจุดด้อย ตามองค์ประกอบของหลักสูตรอนุบาลที่ดี

จากหลักการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยที่กล่าวมานั้น สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาระดับปฐมวัยเป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการอบรมเลี้ยงดู และให้การศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อม และมีพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคมและสติปัญญา การจัดประสบการณ์ที่เน้นเด็กเป็นสำคัญจะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ตามความต้องการ โดยการจัดการเรียนรู้ผ่านการเล่นและกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย ปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นไทย ความเป็นชาติไทยที่มีวัฒนธรรมอันพึงงาม ร่วมมือ โดยครอบครัว ชุมชนและสถานศึกษา ในการอบรมเลี้ยงดู และพัฒนาเด็กให้มีพัฒนาการเหมาะสมกับวัย สามารถดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพและมีความสุข พร้อมทั้งจะเรียนรู้ในการศึกษาขั้นพื้นฐานและต้องสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ มีการสร้างหลักสูตรที่เหมาะสม การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก การจัดกิจกรรมและบูรณาการที่หลากหลาย การประเมินพัฒนาการความก้าวหน้าของเด็กและการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ต่อการจัดการศึกษาพัฒนาเด็กให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการร่วมกัน

รูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัย

กฤษยา ตันติผลาชีวะ (2547 : 2-5) กล่าวว่าไว้ว่าปฐมวัยเป็นช่วงวัยที่มีพัฒนาการของร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญาเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้การจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยมีวิธีการที่แตกต่างกันไป อาจจำแนกเป็น 2 แบบ คือ

1. บริบาลศึกษาเป็นการจัดการศึกษาสำหรับเด็กอายุ 2-4 ปี มีจุดประสงค์ เพื่อปูพื้นฐานทักษะการช่วยเหลือตนเองและการเข้าสังคม ซึ่งมีประโยชน์มากสำหรับเด็ก เพราะเด็กจะได้รับประสบการณ์ ได้รับการส่งเสริมพัฒนาการทางด้านภาษา ลักษณะของการจัดอาจเป็นรูปแบบโรงเรียนเรียกว่า โรงเรียนเด็กเล็ก (Nursery School) หรือศูนย์เด็กเล็กกลางวัน (Daycare Center) หรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย

2. อนุบาลศึกษาเป็นการจัดการศึกษาสำหรับเด็กอายุ 3-6 ปี มุ่งเน้นการเตรียมความพร้อม ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมพัฒนาการแบบองค์รวม มีการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบในโรงเรียนอนุบาล (Kindergarten)

รูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยขึ้นอยู่กับความเชื่อ ปรัชญา และบริบทของสังคมนั้นๆ ซึ่งในปัจจุบันจำแนกได้ 3 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 การจัดการศึกษาปฐมวัยแบบเน้นพัฒนาการ หรือแบบเตรียมความพร้อม เป็นรูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยที่ให้ความสำคัญแก่เด็ก และพัฒนาการของเด็กอย่างครอบคลุม ทุกด้านทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญา

รูปแบบที่ 2 การจัดการศึกษาปฐมวัย แบบเน้นวิชาการ เป็นการจัดการศึกษา ที่มุ่งให้เด็ก อ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็น ซึ่งเป็นที่นิยมในสังคมที่ต้องการให้เด็กมีความสามารถโดยเร็ว โดยไม่สนใจต่อพัฒนาการและความเครียดในตัวเด็ก เป็นการเร่งและฝืนพัฒนาการของเด็ก เด็กๆ อาจฝึก และเรียนรู้การอ่านออกเขียนได้ตามแบบและวิธีการของตนเอง โดยวิธีสอนภาษาแบบเน้นพื้นฐาน และประสบการณ์

รูปแบบที่ 3 การจัดการศึกษาปฐมวัยแบบเน้นสถานการณ์ หรือตามอัธยาศัยเป็น การเรียนการสอนอิสระ โดยผู้ปกครองหรือครอบครัวเป็นผู้จัดการเรียนการสอนเรียกอีกอย่างหนึ่ง ว่าโรงเรียนบ้าน (Home School) ซึ่งวิธีการจัดการศึกษานี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมของครอบครัวที่จะ ทำให้เด็กได้เรียนรู้เต็มศักยภาพ

เขาวพา เดชะคุปต์ (2542 : 29-33) ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาปฐมวัยว่า มีนักจิตวิทยา นักการศึกษาหลายท่าน ได้กล่าวถึงหลายรูปแบบซึ่งแต่ละแบบมีจุดมุ่งหมาย วิธีการที่แตกต่างกัน ออกไป ดังนี้

1. โรงเรียนอนุบาล (Kindergarten) เป็นชื่อที่ใช้สำหรับการจัดการศึกษาปฐมวัย สำหรับเด็กที่มีอายุตั้งแต่ 3-7 ปี คำว่า “โรงเรียนอนุบาล” นี้ เริ่มต้นโดยเฟรดเดอริก โฟรเบล (Federich Froebel) นักการศึกษาชาวเยอรมันซึ่งเป็นผู้ริเริ่มตั้งโรงเรียนอนุบาลขึ้นแห่งแรกในประเทศเยอรมนี การจัดการศึกษาอนุบาลเน้นการจัดสิ่งแวดล้อม วัสดุอุปกรณ์และหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาการเด็กให้เจริญเติบโตในด้านต่างๆ โดยเน้นกิจกรรมการเล่น การปรับตัว การแสดงออกทางร่างกายและการ ฝึกการทำงาน และการอยู่ร่วมกัน

2. สถานะนรบาลเด็ก (Nursery School) เป็นโครงการจัดขึ้นสำหรับเด็กวัย 2-5 ปี โดยส่งเสริม พัฒนาการทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

3. โรงเรียนสำหรับเด็กก่อนวัยเข้าเรียน (Preschool) หรือบางที่เรียกว่า “สถานะนรบาล” (Nursery School) เป็นโครงการที่จัดขึ้นเพื่อเน้นพัฒนาการด้านอารมณ์ของเด็กและเสริมสร้าง กิจกรรมเฉพาะด้านที่เรียกว่า “Enrichment Activities” ซึ่งเป็นโครงการครึ่งวัน ปัจจุบันโรงเรียน สำหรับเด็กก่อนวัยเข้าเรียนจะเน้นพัฒนาการด้านสติปัญญา โดยเน้นในรูปของกิจกรรมการเล่น เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับการเรียนในระดับประถม

4. ศูนย์เลี้ยงเด็กกลางวัน (Child Care Center) คือศูนย์ให้บริการเลี้ยงดูเด็กอายุตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 4 ปี สำหรับพ่อแม่ที่ทำงานในเวลากลางวัน ตั้งแต่เช้าถึงเย็น ศูนย์เลี้ยงเด็กกลางวันตั้งขึ้นเพื่อพัฒนาเด็กในชุมชนต่างๆ ศูนย์เลี้ยงเด็กกลางวันมีชื่อเรียกหลายชื่อ เช่น Day Care, Child Care Center, Day Nursery หรือ Children's Center ซึ่งไม่ว่าจะเรียกชื่ออะไรก็ตาม ก็คือโครงการที่จัดขึ้นสำหรับเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 6 ปี ที่พ่อแม่มีความจำเป็นต้องออกไปทำงานนอกบ้าน โดยต่างจากสถานบริบาลหรือ Nursery School ในแง่ที่ว่าดูแลเด็กในช่วงอายุที่สูงกว่า สถานบริบาลและจะมุ่งพัฒนาเด็กในด้านร่างกาย การเคลื่อนไหว อารมณ์ สติปัญญา สังคม สุขภาพ และการเตรียมความพร้อมเพื่อเรียนต่อในระดับประถมศึกษา

5. บ้านรับเลี้ยงเด็ก (Family Day Care Homes) คือศูนย์รับเลี้ยงเด็กที่จัดทำขึ้นที่บ้าน ซึ่งจะจัดขึ้นสำหรับรับเลี้ยงเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 3 ปี ในบ้านของตน โดยรับเด็กจำนวนน้อยคน ซึ่งต้องมีใบอนุญาตจัดตั้ง

6. โครงการเฮดสตาร์ท (Head Start) คือโครงการสำหรับเด็กที่อยู่ในครอบครัวที่ยากจน หรือมีรายได้ต่ำ ทั้งนี้เพื่อให้โอกาสเด็กได้มีโอกาสพัฒนาเท่าเทียมกับเด็กอื่นๆ โดยจะรับเด็กที่มีอายุก่อนเข้าเรียนราวๆ 4 ปี เพื่อจัดพัฒนาเด็กและจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมให้กับเด็ก

7. ศูนย์แม่และเด็ก (Parent-Child Centers) คือโครงการที่จัดขึ้นเพื่อให้ความศึกษาแก่เด็กปฐมวัยที่มาจากครอบครัวที่ยากจน ซึ่งจัดเพื่อให้ความศึกษาแก่แม่และเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 3 ปี

8. โครงการโฮมสตาร์ท (Home Start) คือโครงการที่จัดขึ้นสำหรับเด็กที่มาจากครอบครัวที่ยากจนเช่นกัน โดยเน้นการให้ความศึกษาแก่พ่อแม่และเด็กที่บ้าน บางครั้งเป็นการให้การศึกษาแก่เยาวชนหรือวัยรุ่นที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา

9. โครงการให้การศึกษาแก่พ่อแม่ (Parent Education) คือโครงการที่ให้การศึกษาแก่พ่อแม่เกี่ยวกับพัฒนาการ การอบรมเลี้ยงดูและการให้การศึกษาบุตร ซึ่งอาจเป็นการจัดที่สถาบันการศึกษาหรือที่บ้านของเด็ก รวมทั้งโครงการจัดการศึกษาให้กับเด็กทารกและเด็กในวัยเตาะแตะ

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาปฐมวัยมีหลากหลายรูปแบบซึ่งมีชื่อเรียกแตกต่างกันไป อาทิ สถานรับเลี้ยงเด็ก (Nursery) โรงเรียนเตรียมอนุบาล (Nursery School) โรงเรียน (Kindergarten) หรือโรงเรียนอนุบาล (Kindergarten) มีหน้าที่หลักคือการดูแลเด็กให้มีพัฒนาการเหมาะสมกับวัยทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ผู้ปกครองสามารถเลือกรูปแบบที่เหมาะสมกับเด็กและครอบครัว

การจัดประสบการณ์

คำว่า “ประสบการณ์” ในการศึกษาปฐมวัยนั้นแท้จริงคือ คำว่าหลักสูตรนั่นเอง เหตุที่ไม่ใช้คำว่าหลักสูตรโดยตรงเป็นเพราะว่าหลักสูตรจะทำให้ครูให้ความสำคัญกับเนื้อหาและการจัดการเรียนการสอนอย่างมีแบบแผนที่เน้นการสอนการอ่าน เขียน ท่องจำ เหมือนการเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ซึ่งไม่สอดคล้องกับวัยของเด็ก 6 ขวบแรก ที่ต้องการสร้างเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ตามวัย ซึ่งเชื่อว่าการใช้คำว่าประสบการณ์จะช่วยให้ครูพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักการศึกษาปฐมวัยมากขึ้น โดยเน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์การเล่นและการกระทำกิจกรรมตามวัยของเด็กซึ่งแต่ละวัยมีความต้องการพัฒนาการและวิธีการเรียนรู้ที่ต่างกัน แผนประสบการณ์จะช่วยให้ครูสามารถวางแผนทางที่บอกให้ครูทราบล่วงหน้าว่าครูจะสอนเรื่องอะไร อย่างไร ทำไป และสอนใคร โดยสอดคล้องตามหลักสูตรและนโยบายการศึกษาที่เปิดกว้างสำหรับครูให้วินิจฉัยและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเด็กแต่ละอายุ สำหรับโรงเรียนเด็กเล็ก (Nursery School) และแต่ละชั้นเรียนสำหรับโรงเรียนอนุบาล (Kindergarten) (กุลยา ตันติผลาชีวะ, อ้างถึงใน มณีรัตน์ วงศ์หงส์, 2554 : 31-32)

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 5) ได้จัดทำหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยโดยมีหลักการว่าเด็กทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการ ตลอดจนการเรียนรู้ที่เหมาะสมด้วยปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเด็กกับพ่อแม่ เด็กกับผู้เลี้ยงดูหรือบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดู และให้การศึกษาเด็กปฐมวัยเพื่อให้เด็กมีโอกาสพัฒนาตนเองตามลำดับขั้นของพัฒนาการทุกด้านอย่างสมดุลและเต็มศักยภาพ โดยกำหนดหลักการดังนี้

1. ยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึง ความแตกต่างระหว่างบุคคลและวิถีชีวิตของเด็กตามบริบทของชุมชน สังคม และวัฒนธรรมไทย
 2. พัฒนาเด็กโดยองค์รวมผ่านการเล่นและกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย
 3. จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สามารถดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพและมีความสุข
 4. ประสานความร่วมมือระหว่างครอบครัว ชุมชนและสถานศึกษาในการพัฒนาเด็ก
- แนวทางการจัดประสบการณ์ที่กำหนดในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 เป็นดังนี้

1. จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการ คือ เหมาะสมกับอายุ วุฒิภาวะ และระดับพัฒนาการ เพื่อให้เด็กทุกคนได้พัฒนาเต็มศักยภาพ

2. จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของเด็กวัยนี้ คือเด็กได้ลงมือกระทำเรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้เคลื่อนไหว สำรวจ เล่น สังเกต สืบค้น ทดลอง และคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง

3. จัดประสบการณ์ในรูปแบบบูรณาการ คือ บูรณาการทั้งทักษะและสาระการเรียนรู้

4. จัดประสบการณ์ให้เด็กได้ริเริ่ม คิด วางแผน ตัดสินใจ ลงมือกระทำ และนำเสนอความคิดโดยผู้สอนเป็นผู้สนับสนุน อำนวยความสะดวก และเรียนรู้ร่วมกัน

5. จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่นกับผู้ใหญ่ ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ในบรรยากาศที่อบอุ่นมีความสุข และเรียนรู้การทำกิจกรรมแบบร่วมมือในลักษณะต่างๆ

6. จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อ และแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายและอยู่ในวิถีชีวิตของเด็ก

7. จัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดีและทักษะการใช้ชีวิตประจำวันตลอดจนสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

8. จัดประสบการณ์ทั้งในลักษณะที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้า และแผนที่เกิดขึ้นในสภาพจริง โดยไม่คาดการณ์ไว้

9. ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์ ทั้งการวางแผน การสนับสนุน สื่อการสอน การเข้าร่วมกิจกรรม และการประเมินผลพัฒนาการ

10. การจัดทำสารนิทัศน์ ด้วยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการ และการเรียนรู้ของเด็กเป็นรายบุคคล นำมาไตร่ตรองและให้ใช้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็ก และการวิจัยในชั้นเรียน

สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์ (2545 : 65-69) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยไว้หลากหลาย ดังนี้

1. หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยในความหมาย “กิจกรรมเน้นเด็กเป็นสำคัญ” แนวการจัดประสบการณ์ในความหมายนี้ คือกิจกรรมเน้นประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากการที่เด็กๆ เป็นผู้เลือกตัดสินใจโดยมีครูเป็นผู้ให้ความสนับสนุน และคอยช่วยเหลือเด็กในการทำกิจกรรมนั้นในระยะเวลาขณะนั้น แต่การจัดประสบการณ์เป็นตารางเวลาที่กำหนดลักษณะกิจกรรมเปลี่ยนตามช่วงเวลาหนึ่งๆ เช่น เด็กอยากเรียนรู้เรื่อง ช้าง ครูจัดกิจกรรมเล่านิทาน เรื่อง ช้าง กิจกรรมศิลปะวาดรูปช้าง

2. หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยในความหมาย “มวลประสบการณ์ของเด็กในโรงเรียน” แนวความคิดของการจัดประสบการณ์ในความหมายนี้ คือทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นประสบการณ์ของเด็กในโรงเรียน มุ่งการสนองความต้องการของเด็กในด้านความเป็นมนุษย์ แนวการจัดประสบการณ์

ให้เด็กนั้น เน้นเรื่องสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเด็ก กระบวนการกลุ่ม วิธีที่สมาชิกในกลุ่มปฏิบัติต่อกัน และกัน การสื่อสารระหว่างกัน

3. หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยในความหมาย “แผนสำหรับการสอน” แผนสำหรับการสอนเป็นแนวการจัดประสบการณ์ที่ส่วนมากผู้บริหาร โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางการจัดประสบการณ์ให้ครูนำไปใช้ในห้องเรียน การวางแผนการสอนนี้ส่วนมากกำหนดระยะเวลา ซึ่งอาจจะเป็นการวางแผนการสอนระยะสั้นหรือระยะยาว มีระดับของรายละเอียดแตกต่างกันบางรูปแบบ เน้นกระบวนการของการทำกิจกรรม บางแผนเน้นเนื้อหา และบางอย่างเน้นกระบวนการตั้งจุดมุ่งหมาย

4. หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยในความหมาย “การจัดประสบการณ์เป็นหน่วยการเรียนรู้” แนวการจัดประสบการณ์ในความหมายนี้ หมายถึงการจัดประสบการณ์ไม่แบ่งเป็นรายวิชา แต่จัดประสบการณ์ให้เด็กเรียนเป็นเรื่อง หรือเรียกว่า หน่วย นำรายวิชาต่างๆ มาบูรณาการกัน แต่ละเรื่อง แต่ละหน่วยจะประมวลทุกวิชา ทั้งเนื้อหา กิจกรรมให้เด็กเรียนรู้

5. หลักสูตรปฐมวัยในความหมาย “โปรแกรมการศึกษา” แนวการจัดประสบการณ์นี้ใช้เป็นการจัดโปรแกรมการศึกษาที่มีแนวการสอนเฉพาะ อาทิ โปรแกรมการจัดตามแนวของมอนเตสซอร์รี่ โปรแกรมแฮดสตาร์ โปรแกรมการสอนแบบวอลดอร์ฟ ซึ่งชื่อของโปรแกรมมีความหมายบอกถึงความเกี่ยวข้องกับทฤษฎีแนวการจัดของโปรแกรมนั้นๆ

สรุปได้ว่าการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยควรเหมาะสมกับวัยของเด็ก สอดคล้องกับพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้ด้วยตนเองผ่านกิจกรรมที่หลากหลายโดยการเล่น ประกอบกับจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และประเพณีผลการเรียนรู้พัฒนาของเด็ก รวมทั้งแจ้งผลการประเมินให้ผู้ปกครองทราบ

แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม

การบริหารแบบมีส่วนร่วมหรือการมีส่วนร่วมในการบริหาร เป็นวิทยาการสมัยใหม่ในการบริหารอีกแนวหนึ่ง ที่ให้ความสำคัญในด้านการแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นจากคนผู้ร่วมงานเพื่อจะนำไปสู่กระบวนการตัดสินใจ วิธีการดังกล่าวทำให้เกิดการยอมรับในวัตถุประสงค์ มีผลทางด้านจิตใจที่จะเป็นแรงผลักดันให้เกิดการสนับสนุนและรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร (เมตต์ เมตต์การุณจิต, 2547 : 12)

ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

ทฤษฎีการมีส่วนร่วม จากการศึกษาของนักวิชาการพบว่า เป็นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับทางจิตวิทยาและสังคมวิทยา ดังทฤษฎีต่อไปนี้

โคเฮนและอัฟโฮฟฟ์ (Cohen and Uphoff, อ้างถึงใน อุทัย บุญประเสริฐ, 2545 : 152-153) ได้จำแนกขั้นตอน หรือประเภทของการมีส่วนร่วมโดยสรุป คือ มีส่วนร่วมตัดสินใจในการวางแผน มีส่วนร่วมดำเนินการตามแผน มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์และมีส่วนร่วมในการประเมินผล ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการวางแผน สิ่งที่ต้องทำในกระบวนการตัดสินใจประการแรกคือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับสำคัญ จากนั้นจึงกำหนดนโยบาย และกลุ่มเป้าหมาย การตัดสินใจเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการต่อเนื่องตั้งแต่ระยะเริ่มต้น ระยะวางแผนและระยะดำเนินการตามแผน

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ซึ่งองค์ประกอบหนึ่งของการดำเนินงาน โดยพิจารณาว่าใครจะทำประโยชน์โดยวิธีใดได้บ้าง เช่น การสนับสนุนทรัพยากร การบริหารงาน รวมทั้งการประสานงานและขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ซึ่งจากจะพิจารณาความสำคัญของผลประโยชน์ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพแล้ว ยังควรพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ ทั้งผลที่เกิดในทางบวกและทางลบ ซึ่งเป็นประโยชน์และโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งมีสิ่งที่ต้องคำนึง คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectations) ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่างได้

รุชโซ่ (Rousseau, อ้างถึงใน พงษ์ศักดิ์ อันทรินทร์, 2546 : 26) ได้เขียนทฤษฎีการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตยดังนี้

1. การมีส่วนร่วมตั้งอยู่บนฐานของเสรีภาพในการตัดสินใจว่าจะเลือกในการมีส่วนร่วมหรือไม่ ที่สำคัญต้องไม่มีใครเป็นนายใคร
2. กระบวนการมีส่วนร่วมนั้น จะต้องอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาคและความสามารถที่จะพึ่งพาตนเอง ซึ่งจะทำให้เกิดการตระหนัก รับรู้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของตนเอง

ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางจิตวิทยา รุชโซ่ (Rousseau) ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า “การเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติ และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทำให้เกิดขึ้นได้ โดยการสร้างสถานการณ์ให้เกิดการมีส่วนร่วม เช่น การกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจหรือการให้แรงเสริม” จึงสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมทางจิตวิทยาประกอบด้วย

1. การตัดสินใจ
2. การรู้สึกผูกพันต่อกิจกรรมหรือเรื่องนั้นๆ
3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ

ยูดิน วัณนิเมธี (อ้างถึงใน เมตต์ เมตต์การุณจิต, 2547 : 15) กล่าวว่าสาระสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นคือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การคิดพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและการร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบถึงตัวประชาชนเอง

มัลลิกา ต้นสอน (2548 : 195-208) ได้กล่าวถึงหลักทฤษฎีจูงใจให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ได้แก่ ทฤษฎีลำดับความต้องการของ MASLOW หรือ Maslow's Hierarchy of Need ที่ได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์เชื่อว่า มนุษย์เรามีความต้องการไม่มีสิ้นสุด เมื่อความต้องการใดที่ได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการใหม่ที่ยังไม่ได้รับการตอบสนองก็จะเกิดขึ้นซึ่งความต้องการของมนุษย์จะประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Needs) คือ ความต้องการในปัจจุบันพื้นฐานของมนุษย์ เมื่อได้รับการตอบสนองแล้ว ก็จะมีความต้องการสูงขึ้นอีกต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด
2. ความต้องการความมั่นคงและความปลอดภัย (Safety and Security Needs) คือ ความต้องการมีความมั่นคงและความปลอดภัยในการดำรงชีวิตของตนเองและครอบครัว โดยการแสวงหาหลักประกันของชีวิตทั้งในปัจจุบันและในอนาคต
3. ความต้องการทางสังคม (Social Belonging Needs) คือ ความต้องการมีส่วนร่วมและเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ต้องการมิตรภาพและความเห็นใจ ตลอดจนการยอมรับว่าเป็นสมาชิกของกลุ่ม
4. ความต้องการได้รับยกย่อง (Esteem Needs) คือ อยากให้ผู้อื่นยอมรับในการรับรู้ความสามารถและความสำคัญตนเอง รวมทั้งการเป็นที่ยอมรับการยกย่องสรรเสริญและการนับหน้าถือตาในสังคม
5. ความต้องการความสำเร็จขั้นสูงหรือเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self Actualization Needs) คือ ความต้องการที่จะประสบความสำเร็จตามความนึกคิด หรือหวังไว้โดยการบรรลุความเข้าใจในตนเองและธรรมชาติที่อยู่รอบตัว

จากทฤษฎีที่กล่าวมาสามารถสรุปแนวคิด ทฤษฎีการมีส่วนร่วมมีหลายประเภทขึ้นอยู่กับความต้องการและลักษณะงานที่จะให้เข้าไปมีส่วนร่วม ฉะนั้นควรเลือกใช้ทฤษฎีให้เหมาะสมกับงานความต้องการ และทำตามขั้นตอน กระบวนการที่เป็นไปตามลำดับอย่างต่อเนื่อง

แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานั้น ชุมชนและผู้ปกครองต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพราะการจัดการศึกษาไม่ใช่หน้าที่เฉพาะสถานศึกษาแต่เพียงฝ่ายเดียว แต่การจัดการศึกษาเป็นเรื่องของทุกฝ่าย ดังนั้นหากทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษา ย่อมจะเกิดผลสำเร็จต่อการจัดการศึกษาของสถานศึกษา การมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน จึงเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาร่วมกับโรงเรียน เป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่าย นับตั้งแต่การแสดงความคิดเห็น การวางแผน การดำเนินการและการแก้ไขปัญหา ตลอดจนการควบคุม กำกับ ติดตามและประเมินผล เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาการศึกษาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งสามารถทำได้ทั้งทางตรง คือ ร่วมเป็นคณะทำงานและทางอ้อมร่วมวางแผนทางนโยบาย

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2547 : 17-19) ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการ ศึกษาในหลักการบริหารจัดการจะมีกระบวนการและขอบเขตที่แน่นอน เช่น มีการใช้ทรัพยากร ใช้เทคนิค ในกระบวนการบริหาร ดังนั้นจึงต้องพิจารณาว่ากิจกรรมของผู้เข้าร่วมมีลักษณะใด และเข้าช่วยบริหารการจัดการหรือไม่

นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมยังพิจารณาได้หลายมุมมอง ซึ่งมีลักษณะทางตรงและทางอ้อม การมีส่วนร่วมในบางกรณีเป็นไปอย่างแท้จริงหรือเป็นไปในลักษณะเทียมหรือจอมปลอม อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมโดยทั่วไปแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมโดยตรง การมีส่วนร่วมในการบริหารเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการตัดสินใจเป็นสำคัญ ดังนั้นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบกิจกรรมโดยตรง เช่น ผู้บริหาร หัวหน้าโครงการการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ก็ตาม มักจะเปิดโอกาสให้บุคคลอื่นเข้ามามีส่วนร่วมในรูปของกรรมการที่ปรึกษาที่จะให้ข้อคิด ข้อเสนอแนะ เพราะกิจกรรมบางอย่างอาจมีอุปสรรคไม่สามารถแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี จึงจำเป็นต้องให้บุคคลอื่นเข้ามาร่วมในการตัดสินใจ เพื่อให้ผลการตัดสินใจเป็นที่ยอมรับแก่คนทั่วไปหรือเกิดผลงานที่มีประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมโดยตรงจึงมีสาระสำคัญอยู่ที่ว่า เป็นการร่วมอย่างมีระบบตามกระบวนการบริหาร มักทำลายลักษณะอักษร เช่น เมื่อมีคำสั่งแต่งตั้งบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องใดก็ตาม ผลที่เกิดขึ้นเกิดจากการตัดสินใจร่วมกัน เป็นต้น

2. การมีส่วนร่วมโดยอ้อม การมีส่วนร่วมโดยอ้อมเป็นเรื่องของการทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้บรรลุเป้าหมายอย่างไม่เป็นทางการ โดยไม่ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกระบวนการบริหารแต่อย่างใด แต่เป็นเรื่องของการให้การสนับสนุน ส่งเสริมให้บรรลุเป้าหมายเท่านั้น เช่น การบริจาคเงิน ทรัพย์สิน วัสดุอุปกรณ์ แรงงานเข้าช่วยสมทบ ไม่ได้เข้าร่วมประชุมแต่ยินดีร่วมมือ เป็นต้น

โดยสรุปแล้วลักษณะและรูปแบบของการมีส่วนร่วมบริหารในทางปฏิบัติจะมีรูปแบบ
ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการประชุม
2. การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น (อภิปราย พุดคุย ถกเถียง)
3. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
4. การมีส่วนร่วมในการวางแผน
5. การมีส่วนร่วมในการออมเงิน ทรัพย์สินหรือวัสดุอุปกรณ์
6. การมีส่วนร่วมในการใช้แรงงาน
7. การมีส่วนร่วมในการเป็นผู้ริเริ่ม
8. การมีส่วนร่วมในการชักชวน
9. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
10. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ
11. การมีส่วนร่วมในการประสานงาน
12. การมีส่วนร่วมในการควบคุม ติดตาม และประเมินผล

การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนในการจัดการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550 : 88-90)
ได้เสนอแนวทางการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยสถานศึกษาสามารถเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชนจัดสร้างหลักสูตรสถานศึกษาและกำกับ ติดตามการใช้หลักสูตรสถานศึกษา
2. การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การสร้างความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับผู้ปกครองและชุมชนเป็นยุทธศาสตร์ที่จำเป็นอย่างยิ่ง ผู้บริหารและบุคลากรในสถานศึกษาควรระลึกถึงซึ่งมีหลัก 10 ประการ คือ 1) สร้างความศรัทธาและความเชื่อมั่นต่อชุมชน 2) ฝึกให้เป็นคนใจกว้างและมีจิตสาธารณะ 3) ตระหนักในสิ่งที่จำเป็นและขาดแคลน ไม่ว่างเฉย ทุกอย่างทำได้หากตั้งใจทำ 4) ต้องหมั่นสร้างและปรุงแต่งตนเองให้เป็นบุคคลที่มีเสน่ห์เป็นที่ชื่นชมศรัทธาของชุมชนและเพื่อนร่วมงาน 5) อ่อนน้อมถ่อมตน วางตัวเรียบง่าย อยู่กับชุมชนและเพื่อนร่วมงานได้ทุกเวลา 6) หลีกเลี่ยงการโต้แย้งที่ไร้เหตุผล พัฒนาทักษะการประนีประนอม 7) ให้การต้อนรับชุมชนด้วยบรรยากาศมิตรภาพ 8) พัฒนาเทคนิคการวิเคราะห์ชุมชนให้ลึกซึ้ง เพื่อสำรวจจุดเด่น จุดด้อย เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการพัฒนา 9) หมั่นแสวงหาแหล่งงบประมาณ วัสดุ ครุภัณฑ์ จากหน่วยงาน บริษัท ห้าง ร้านค้า โดยใช้โครงการที่มีประสิทธิภาพ 10) สร้างและพัฒนาค่านิยมการสร้างสัมพันธภาพกับชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

3. บทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา มีดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการจัดและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งที่บ้านและที่สถานศึกษา 2) การกำหนดนโยบายเป้าหมายการจัดการศึกษาแก่สถานศึกษา 3) การประชาสัมพันธ์ สนับสนุนกิจกรรมทางการศึกษา 4) การเป็นผู้สนับสนุนทรัพยากรและบุคลากรในการจัดการศึกษา และ 5) การตรวจสอบการจัดการศึกษา

4. กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ควรดำเนินการ ดังนี้ 1) สำรวจความต้องการ การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน 2) การกำหนดมาตรฐานของสถานศึกษา 3) การวางแผนพัฒนาสถานศึกษาตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ 4) กิจกรรมการปฏิบัติ คือ แนวทางปฏิบัติที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ 5) การประเมินผล คือ การประเมินแนวทางปฏิบัติและ 6) การสรุปผลการมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนากระบวนการทำงานร่วมกัน

ธนสาร บัลลังก์ปัทมา (2551 : 30) ได้กล่าวว่าหลักการมีส่วนร่วม คือหลักร่วมคิดร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ ร่วมรับผิดชอบการจัดการศึกษาให้เกิดผลดี มีประสิทธิภาพ ตรงตามความต้องการของประชาชน โดยเฉพาะผู้ปกครอง ต้องอาศัยกระบวนการนำกระบวนการมีส่วนร่วมมาใช้ ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ในมาตรา 8 (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 58 ได้บัญญัติเรื่องการมีส่วนร่วมไว้ว่า บุคคลย่อมมีสิทธิมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในการปฏิบัติราชการทางปกครอง อันมีผลหรืออาจมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของตน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ สถานศึกษาที่จัดการศึกษาทุกระดับ จึงต้องปฏิบัติตามโดยการเปิดโอกาสให้ประชาชน ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ทั้งนี้เพราะเมื่อผู้ปกครองควรมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ย่อมจะช่วยขับเคลื่อนให้การบริหารจัดการศึกษา ดำเนินไปตามความต้องการของผู้ปกครองและชุมชน ช่วยให้สถานศึกษาได้รับการยอมรับจากชุมชน ชุมชนรักและหวงแหนสถานศึกษา ซึ่งส่งผลให้ผู้ปกครองและชุมชนสนับสนุนทรัพยากรการศึกษาและให้ความร่วมมือกับสถานศึกษาในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ด้วยความเต็มใจ

การมีส่วนร่วมของประชาชน และชุมชนในการจัดการศึกษา นับเป็นกระบวนการที่สำคัญที่จะช่วยพัฒนาการศึกษาให้ตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น โดยเฉพาะในโรงเรียนขนาดเล็ก หากชุมชนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนทรัพยากรการศึกษา รวมถึงการเชิญผู้ปกครองที่มีความรู้และมีเวลาว่างมาเป็นพ่อครูแม่ครูให้ความรู้ด้านวิชาการ ด้านภูมิปัญญากับบุตรหลาน ย่อมเกิดผลดีทั้งต่อโรงเรียนที่ได้บุคลากรเพิ่ม ส่วนผู้ปกครองย่อมภาคภูมิใจที่ได้สอนบุตรหลานในโรงเรียน

รวมถึงนักเรียนที่จะมีความเคารพและนับถือในตัวผู้ปกครองเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน

การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาปฐมวัย

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการศึกษา เป็นวิธีการที่สำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาการศึกษา รวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองก็เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้โรงเรียนประสบความสำเร็จ ดังนั้นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้านที่นักเรียนและผู้ปกครองอาศัยอยู่หรือชุมชนกับสถานศึกษานั้น จะต้องมีความสัมพันธ์ร่วมมือร่วมใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังที่นักวิชาการศึกษาได้กล่าวไว้ ดังนี้

ความหมายของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง

กฤษดา ตันติผลาชีวะ (2544 : 30) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองกับโรงเรียน หมายถึง การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ครูและโรงเรียนในการสร้างสรรค์และพัฒนาเด็กให้เจริญเติบโตและพัฒนาได้เต็มศักยภาพ

อุทัย บุญประเสริฐ (2545 : 152) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง หมายถึง การเปิดโอกาสให้สมาชิกของชุมชนและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกิจกรรมใดๆ ในการช่วยเหลือ และมีอิทธิพลในการดำเนินกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อประชาชน การสร้างความสัมพันธ์ควรพัฒนาจากระดับส่วนตัวไปสู่ระดับกลุ่มและสาธารณะให้กว้างขวางขึ้น การจัดกิจกรรมใดๆ ควรวางกฎที่ยืดหยุ่นต่อการระดมความร่วมมือของชาวบ้านและชุมชน มาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการศึกษา มีการกำหนดแนวทางให้กิจกรรมนั้นๆ ส่งเสริม หรือกระชับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน ครอบครัวและชุมชนในเขตที่กว้างขึ้น

เกตุสุดา คำแพงแก้ว (2547 : 18) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาว่า หมายถึงการที่ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ กิจกรรมหรือโครงการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาหรือการเรียนรู้ให้กับลูกหลานหรือเด็กในอุปการะของตนกับโรงเรียน

โกรลนิกและสโลเวซิก (Grolnick & Slowiaczek, 1994 : 238) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาว่าเป็นการอุทิศทรัพยากรให้กับเด็ก

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง หมายถึงการที่ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนในการทำกิจกรรมกับเด็กกับทางโรงเรียนเพื่อการเรียนรู้และส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก

แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วม

จากการศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการร่วมมือกับทางโรงเรียนเพื่อพัฒนาการศึกษาของบุตรหลานในหลายแนวทาง แต่ละโรงเรียนสามารถนำไปปฏิบัติตามบริบทของตนเอง ดังนี้

เมอริสัน (Morrison, 2000 : 363-364) กล่าวถึงการจัดกิจกรรมที่จะให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วม 4 วิธี คือ

1. วิธีให้มีส่วนร่วมในการทำงาน เป็นวิธีให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานตามความสามารถ เช่น การเป็นผู้ช่วยครู การเป็นพี่เลี้ยงเด็ก การหาทุน การร่วมทำงานธุรการ เป็นต้น วิธีนี้ผู้ปกครองจะได้รับประโยชน์ร่วมด้วยและค่อนข้างเป็นเอกเทศ
2. วิธีให้มีส่วนร่วมโดยเน้นกระบวนการ เป็นวิธีที่ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมโดยเกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการศึกษา เช่น การวางแผนหลักสูตร การคัดเลือกตำรา การวางมาตรฐานการทำงาน เป็นต้น วิธีนี้เป็นวิธีที่ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการตัดสินใจทางการศึกษา
3. วิธีการมีส่วนร่วมโดยเน้นพัฒนา เป็นวิธีที่ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมโดยมุ่งเน้นพัฒนาครอบครัวเป็นหลัก ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้ปกครองโดยตรง เพราะผู้ปกครองได้เรียนรู้วิธีการสร้างเสริมครอบครัว ได้แก่ โครงการร่วมมือของโรงเรียนและชุมชน โครงการเสดสตาร์ทในประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

ชมเชย พงษ์เจริญ (2542 : 83-84) ได้เสนอแนะแนวทางในการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียนไว้ดังนี้

1. โรงเรียนควรเชิญผู้ปกครองนักเรียนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนมากขึ้น โดยการประชุมสัมมนา หรือจัดงานชุมนุมต่างๆ เพื่อให้ผู้ปกครองได้ทราบข้อมูล ข่าวสาร และความเคลื่อนไหวของโรงเรียน ทำให้เกิดความร่วมมือกันขึ้น
2. โรงเรียนควรประชาสัมพันธ์ให้ผู้ปกครองได้รับทราบเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมของโรงเรียนอย่างทั่วถึง มีวิธีหลากหลาย เพื่อให้ผู้ปกครองจะได้เข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนมากยิ่งขึ้น
3. โรงเรียนและผู้ปกครองควรมีโอกาสพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันอย่างน้อยภาคเรียนละ 1-2 ครั้ง และทางโรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้เยี่ยมชมและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนให้มากที่สุด
4. โรงเรียนควรจัดทำเอกสารคู่มือสำหรับผู้ปกครองขึ้น เพื่อแจ้งให้ผู้ปกครองได้ทราบรายละเอียด ข้อบังคับต่างๆ ของโรงเรียน จะช่วยให้ผู้ปกครองได้มีโอกาสรับรู้และเห็นความสำคัญ

ซึ่งจะช่วยให้ทางโรงเรียนได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองในการเอาใจใส่ดูแลให้นักเรียนได้ปฏิบัติตามระเบียบของโรงเรียนมากยิ่งขึ้น

อภิญญา เวชยชัย (2544 : 153-157) ได้สรุปวิธีการที่เหมาะสมในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ ผู้ปกครองในสังคมไทย ดังนี้

1. การเชิญผู้ปกครอง และผู้อาวุโส กรรมการชุมชนมาเยี่ยมโรงเรียน และจัดกิจกรรมให้ผู้ปกครองได้มีโอกาสพบปะกับครู เห็นกิจกรรมการเรียนของเด็ก เห็นสภาพแวดล้อมที่ทางโรงเรียนร่วมคิดร่วมประชุมในหัวข้อต่างๆ ในเวลาและสถานการณ์ที่เหมาะสม
2. การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ของเด็ก เช่น การจัดห้องพบปะสังสรรค์แบบไม่เป็นทางการ เพื่อเป็นที่ที่ผู้ปกครองได้มาพักรอเด็กและได้พบปะกันอย่างไม่เป็นทางการ มีการจัดข้อมูลต่างๆ ให้ทราบ มีเอกสารหนังสือที่เป็นประโยชน์ให้อ่าน หรือร่วมหาหรือกัน ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมให้ผู้ปกครองมีความสัมพันธ์กันระหว่างกันและกันเกิดขึ้นก่อนนำไปสู่การยกระดับความสัมพันธ์กับทางโรงเรียนต่อไป
3. การเชิญผู้ปกครองเป็นอาสาสมัครในงานด้านต่างๆ เช่น การเป็นครูร่วมสอนการเป็นโค้ชนักกีฬา การติวหรือสอนพิเศษในความรู้เฉพาะด้าน การรับเป็นเจ้าภาพในการสนับสนุนค่าเดินทางทัศนศึกษาในบางรายการ การเปิดสถานที่ทำงานของผู้ปกครองให้เด็กๆ ดูงาน ไปฝึกงาน การจัดคณะเจ้าหน้าที่ของบริษัทมาให้ความรู้เสริมในเรื่องการงานอาชีพเด็กๆ มีความสนใจ การคิดค้นรูปแบบการชักชวนที่สร้างสรรค์อาจช่วยให้ผู้ปกครองมีความพอใจและมีความสนใจพิเศษมากขึ้นในการเข้าร่วม และควรมีการชี้แจงบทบาทหน้าที่ในงานที่โรงเรียนต้องการขอความร่วมมือ
4. การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการในหัวข้อต่างๆ ที่หลากหลาย โดยมีการกำหนดปฏิทินการประชุมไว้ล่วงหน้า เพื่อปลูกเร้าความสนใจและจะได้เตรียมตัวและเวลาไว้ก่อนล่วงหน้า
5. การจัดกิจกรรมตามวาระ เช่น การจัดทบทวนวิชาต่างๆ ในช่วงใกล้สอบ โดยอาศัยทรัพยากรจากศิษย์เก่า รุ่นพี่ ผู้ปกครองบางท่านที่มีความรู้ด้านนั้นอยู่แล้วมาช่วยให้ความรู้พิเศษเพิ่มเติม โดยโรงเรียนจัดหาที่รองรับ หรืออำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสม
6. การจัดทำเอกสาร จดหมายข่าวจากโรงเรียนถึงผู้ปกครองอย่างสม่ำเสมอ โดยหาอาสาสมัครผู้ร่วมเรียน ผู้ร่วมค้นข้อมูลจากกลุ่มผู้ปกครองที่มีความสนใจ
7. คณะกรรมการสมาคมครูผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาควรร่วมกันกำหนดนโยบายมีส่วนร่วมของพ่อแม่ ผู้ปกครองให้ชัดเจนมากขึ้น โดยอาจเริ่มต้นจากการศึกษา ทำความเข้าใจสิทธิอำนาจหน้าที่ของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ในสาระสำคัญตามพระราชบัญญัติการศึกษา พุทธศักราช 2542 การร่วมกันศึกษาติดตามนโยบาย มาตรการในการแสวงหาการมีส่วนร่วมจากหลายรูปแบบหลายบทบาท เพื่อให้พ่อแม่ ผู้ปกครองเห็นทางเลือก และแนวทางที่ตนจะเข้าร่วมได้มากขึ้น

8. ในการกำหนดบทบาทและแนวทางดังกล่าว ควรมีการกำหนดขอบเขตอำนาจ ความรับผิดชอบในส่วนผู้ปกครองให้ชัดเจน การกระจายอำนาจให้ผู้ปกครองเข้ามาร่วมและมอบอำนาจการตัดสินใจบางระดับให้ จะส่งผลให้ผู้ปกครองเข้าใจขอบเขต บทบาทที่ชัดเจน รู้สึกมีพันธ ผูกพัน เข้าร่วมงานด้วยความตั้งใจและเต็มใจมากขึ้น

9. โรงเรียนควรทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน อำนาจความสะดวกให้ครอบครัวเข้ามา ร่วมงาน โดยทำหน้าที่ประสานและให้ข้อมูลข้อเท็จจริงตามที่ผู้ปกครองต้องการหรืออาจจัดให้ บุคลากรที่เป็นตัวแทนของผู้บริหาร เข้ามาทำหน้าที่ประสานอย่างใกล้ชิดมากขึ้นเพื่อติดตามผู้ปกครอง และพัฒนาความสัมพันธ์ให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนอย่างใกล้ชิดมากขึ้น

10. การกำหนดกิจกรรมพัฒนาความสัมพันธ์กับครอบครัวในลักษณะต่างๆ โรงเรียน และผู้ปกครองควรมีการคิดค้นรูปแบบกิจกรรมและมีการกำหนดให้หลากหลาย เพื่อให้ผู้ปกครอง สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ตามความสนใจของตนมากขึ้น

11. การส่งข่าวสารข้อมูลถึงพ่อแม่ ผู้ปกครอง อย่างไม่เป็นทางการ ด้วยจดหมายที่ ไม่มีลักษณะเป็นทางการมากเกินไป ซึ่งอาจเป็นจดหมายที่ครูเขียนถึงผู้ปกครองบางรายด้วยตนเอง เพื่อบอกเล่าข้อมูลเกี่ยวกับเด็กในด้านต่างๆ ที่มีลักษณะเฉพาะ

12. การเยี่ยมบ้าน โดยผู้แทนผู้ปกครองและครูที่เด็กมีความสนิทสนมด้วย ในกรณีที่ เด็กบางรายอาจมีความจำเป็นที่ครูต้องแลกเปลี่ยนข้อมูลกับพ่อแม่ ผู้ปกครอง และไม่สามารถนัด พบกันที่โรงเรียนได้ หรือทางผู้ปกครองไม่ว่างที่จะมาพบครู

13. การจัดประชุม ฝึกอบรมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาความรู้ ความเข้าใจร่วมกัน โรงเรียน ควรจัดกิจกรรมการอบรมครู บุคลากรในโรงเรียน ให้รับทราบและมีความเข้าใจนโยบายของโรงเรียน ที่มีต่อครอบครัวให้ชัดเจน เพื่อจะได้ร่วมกันเป็นตัวแทนในการตอบปัญหาของผู้ปกครองได้อย่าง เหมาะสม

กุหลาบ ดันติผลาชีวะ (2549 : 51-59) ได้เสนอแนะบทบาทของผู้ปกครองกับการมีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษาปฐมวัยว่ามีบทบาทหลักอยู่ 4 แบบ คือ

รูปแบบที่ 1 การให้ผู้ปกครองรับรู้ เป็นรูปแบบของการให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วน ร่วมกับสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่ง่ายที่สุด เพราะผู้ปกครองไม่จำเป็นต้องเข้าโรงเรียนบ่อยๆ เพียงแต่ รับข่าวสาร และข้อมูลจากสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย เพื่อให้ทราบความเป็นไปของสถานพัฒนาเด็ก ปฐมวัย และความเป็นไปของเด็กที่มารับบริการ สิ่งสำคัญที่ต้องให้ผู้ปกครองรับรู้ มี 3 ประการ คือ

1. ข้อมูลจากสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย เป็นข้อมูลเกี่ยวกับ

1.1 สุขภาพเด็ก ได้แก่ น้ำหนัก ส่วนสูง พัฒนาการ และภูมิคุ้มกัน โรคที่เด็กต้องได้รับ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ครูจะมีบันทึกประจำตัวของเด็ก ซึ่งจะเป็นรายงานให้ผู้ปกครองทราบเดือนละครั้ง

1.2 พฤติกรรมของเด็ก ได้แก่ นิยามารยาท การช่วยเหลือ ตัวเองที่ดีเป็นข้อสังเกตที่ต้องเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครู และผู้ปกครอง

1.3 การเรียนรู้ของเด็ก แม้ว่าเด็กปฐมวัยจะไม่จำเป็นจะต้องเรียนรู้ทักษะทางวิชาการ แต่สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยต้องมีการประเมินทักษะการเรียนรู้พื้นฐานของเด็ก ซึ่งแสดงถึงพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก

1.4 กิจกรรมที่ทางสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยจัดให้เด็กปริมาณของข้อมูลต้องสอดคล้องกับความต้องการ อย่าให้ข้อมูลมากเกินไป ผู้ปกครองจะขาดความเชื่อถือ หรือเกิดความวิตกกังวล แต่อย่างน้อยไป ผู้ปกครองต้องรับรู้ความเป็นไปของเด็กอย่างรอบด้าน

2. การกระตุ้นเจตคติการเป็นผู้ปกครองทางบวก การให้การศึกษาแก่ผู้ปกครองเป็นงานส่วนหนึ่งที่จำเป็นต้องให้ผู้ปกครองต้องเรียนรู้เพื่อพัฒนาการเป็นผู้ปกครองที่มีคุณภาพ สิ่งที่ต้องเรียนรู้คือ

2.1 หน้าที่ของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย

2.2 หน้าที่ของผู้ปกครอง

2.3 การรับผิดชอบการดูแลลูกเพื่อการพัฒนา

วิธีการให้ข้อมูลหรือสารสนเทศเพื่อให้ผู้ปกครองรับรู้ ต้องมีจุดประสงค์ชัดเจนว่าสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยต้องการให้ผู้ปกครองรับรู้เรื่องอะไร การให้ข้อมูลผู้ปกครอง แต่ละครั้งจะต้องมีจุดประสงค์ที่ชัดเจนว่า ต้องการให้ความรู้หรือต้องการให้ผู้ปกครองยอมรับสิ่งที่ทางสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยจัดหรือต้องการของความร่วมมือ หรือต้องการแก้ปัญหา จากนั้นให้พิจารณาว่าจะใช้อะไรเป็นสื่อกลาง ได้แก่ เอกสาร การพูดจากัน หรือการพบปะสนทนาที่จะนำไปสู่ผู้ปกครอง ซึ่งกิจกรรมที่มีคือ การเยี่ยมบ้าน การประชุมปรึกษา การส่งรับเอกสารเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลกันและกัน

รูปแบบที่ 2 การให้ผู้ปกครองร่วมมือ การให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมกับทางโรงเรียน หรือให้ความร่วมมือกับโรงเรียนเป็นสิ่งสำคัญยังมีหลายแนวทาง ดังนี้

1. การสอน ผู้ปกครองไม่น้อยที่มีความรู้ความสามารถ และพร้อมที่จะมาสอนมาเป็นวิทยากร หรือมาช่วยสอน ทางสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ควรเปิดโอกาสนี้ให้กับผู้ปกครอง

2. มาช่วยกิจกรรมของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย เช่น แม่ครัว เป็นอาสาสมัครเป็นผู้จัดกิจกรรม เป็นต้น

3. การร่วมวางแผนนโยบาย ผู้ปกครองที่มีความสามารถทางการบริหาร และคุ้นเคยกับชุมชน อาจให้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน และนโยบายในการดำเนินงาน และพัฒนาสถานศึกษาปฐมวัย

4. การร่วมพัฒนา อีกด้านหนึ่งของนโยบายการศึกษาไทย คือการให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการศึกษา ซึ่งเป้าหมายสากล คือการให้ชุมชนมาร่วมพัฒนาการศึกษาให้อยู่ในกรอบของคุณภาพ

วิธีการสร้างให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมมือในการดำเนินงานของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ประกอบด้วย

1. กำหนดจุดประสงค์ของความร่วมมือ
2. กำหนดกิจกรรมร่วมมือ ตัวอย่างเช่น กิจกรรมตั้งกองทุน กิจกรรมพัฒนาสุขภาพเด็ก กิจกรรมพัฒนาธรรมชาติสำหรับเด็กเล็ก เป็นต้น
3. วิเคราะห์ประโยชน์ที่พึงได้จากกิจกรรม โดยสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยทำหน้าที่เป็นผู้ให้ข้อมูล ที่สนับสนุนการตัดสินใจ
4. วิเคราะห์ความสนใจของกลุ่มผู้ปกครองซึ่งต้องให้อิสระในการดำเนินงานตามความสนใจของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มบุคคล
5. เปิดทดลองโครงการเพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้
6. พัฒนาโครงการ เป็นขั้นของการวางรูปแบบโครงการ กำหนดเป้าหมายโครงการ และการดำเนินโครงการ
7. ประเมินผลร่วมกัน เพื่อดูอุปสรรคปัญหา และความสำเร็จของโครงการว่าเป็นไปตามจุดประสงค์ที่ต้องการ ที่ด้านอื่นๆ ควรแก้ไขพัฒนาอย่างไร

รูปแบบที่ 3 การเข้าถึงตัวผู้ปกครอง การให้ผู้ปกครองมาร่วมมือกับกิจกรรมได้เฉพาะบางส่วนเท่านั้น แต่มีผู้ปกครองบางคนไม่สนใจที่จะมาที่สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โดยเฉพาะคนในชุมชนชนบทจะรู้สึกว่าเป็นไม่จำเป็น มีอีกวิธีหนึ่งที่สามารถจะทำได้คือ การเข้าถึงตัวผู้ปกครองโดยตรง ดังนี้

1. เยี่ยมเด็ก เป็นวิธีการเข้าถึงตัวผู้ปกครองด้วยการไปเยี่ยมเด็กที่บ้าน และพบผู้ปกครองตัวต่อตัว เพื่อสนทนาปรึกษากันเพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก
2. เยี่ยมผู้ปกครอง การเยี่ยมบ้านด้วยเจตนาเยี่ยมตัวผู้ปกครองเป็นการสร้างกัลยาณมิตร ที่ครูกับผู้ปกครองจะคุยกันฉันท์คนรู้จักหรือเพื่อนกันได้ เป็นการสร้างมิตรและสนทนาเรื่องเด็กในประเด็นที่ต้องเรียนรู้ร่วมกัน

3. ผู้ปกครองร่วมแก้ปัญหา วิธีการนี้การทำหน้าที่สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ด้วยการเชิญผู้ปกครองมาร่วมคิดแก้ปัญหาเป็นรายบุคคลสามารถทำได้หลายแนวทาง ได้แก่

3.1 ให้คำปรึกษา (Counseling) เป็นการเปิดคลินิกหรือห้องให้คำปรึกษาที่มีช่วงเวลาทำการสำหรับผู้ปกครองได้เข้าปรึกษาปัญหาเฉพาะตัว ที่ไม่ต้องการให้ผู้อื่นรู้ แต่ต้องการคำแนะนำปรึกษาที่ดี

3.2 ประชุมปรึกษา (Conference) เป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพที่สุด ในการที่จะได้พูดหรือแจ้งข้อมูลกับผู้ปกครองโดยตรง การประชุมปรึกษานี้อาจเป็น 1:1 หรือจัดทำเป็นกลุ่มขนาดเล็ก โดยครูอาจเป็นผู้เสนอปัญหา หรือกลุ่มเสนอปัญหา แล้วร่วมกันคิดแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อการแก้ปัญหาที่นำเสนออื่นๆ และการประชุมปรึกษาที่มีประสิทธิภาพจะต้องมีการจัดเตรียมบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาพิจารณาร่วมกันระหว่างครูและผู้ปกครอง พร้อมบันทึกผลสรุปที่นำไปสู่การวางแผนสำหรับเด็ก และกำหนดแผนที่ผู้ปกครองหวังจะเกิดขึ้นกับเด็ก ซึ่งระหว่างการประชุมปรึกษาคูต้องเตรียมคำตอบ และแนวทางที่ผู้ปกครองต้องการทราบเพื่อนำไปปฏิบัติด้วย

3.3 ศึกษาสภาพแวดล้อม เป็นการศึกษาค้นข้อมูลชุมชนและบ้านที่เกี่ยวข้องกับเด็กโดยครูไปศึกษา ณ บ้านเด็กได้ และการที่จะเข้าถึงผู้ปกครองนั้นครูต้องกำหนดจุดประสงค์ พร้อมวางแผนที่จะไปพบผู้ปกครอง สิ่งที่ต้องเตรียมคือข้อมูลที่ต้องให้กับผู้ปกครองเพื่อการแลกเปลี่ยนแนวคิด และวางแผนให้กับเด็ก

รูปแบบที่ 4 การจัดกิจกรรมประสานผู้ปกครอง สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยเป็นสถานศึกษาหนึ่งที่ต้องเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่จัดขึ้น ซึ่งเรียกว่าเป็นกิจกรรมที่ให้ผู้ปกครองเพื่อการแลกเปลี่ยนแนวคิด และวางแผนให้กับเด็ก

1. เปิดสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยให้ผู้ปกครองเยี่ยมชม (Open house)
2. จัดนิทรรศการเกี่ยวกับกิจกรรมการศึกษา และการดูแลเด็กของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย

3. จัดฝึกอบรมเพื่อให้ความรู้แก่ผู้ปกครองด้วยการนำเสนอความรู้เอง หรือเชิญวิทยากรผู้เชี่ยวชาญ

4. ตั้งสมาคมผู้ปกครอง

5. เผยแพร่ข้อมูลทั้งโดยเอกสาร ข้อมูลข่าวสารในรูปแบบต่างๆ

การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองตามแนวคิดของ Epstein

North Central Regional Educational Laboratory ได้นำเสนอลักษณะการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในสถานศึกษาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนตามรูปแบบของ Epstein และ Janson 6 ลักษณะ (Epstein and Janson, 1995 : 701-705 อ้างถึงใน เกตุสุขเดช กำแพงแก้ว, 2547 : 31-32) ดังนี้

1. **ด้านการเลี้ยงดู (Parenting)** หมายถึงภาระหน้าที่พื้นฐานของผู้ปกครองที่จะต้องจัดให้เด็ก ซึ่งควรรวมถึง การจัดหาที่อยู่อาศัย การดูแลสุขภาพอนามัย อาหารที่มีคุณภาพ และความปลอดภัยให้แก่เด็ก นอกจากนั้น ผู้ปกครองควรจะต้องจัดสภาพแวดล้อมที่บ้านที่ส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่เด็กอย่างเหมาะสมกับวัยและระดับชั้น เช่น ให้ความเข้าใจแก่ผู้ปกครองเกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยให้คำปรึกษาหรือข้อมูลเกี่ยวกับการเลี้ยงดูหรือการปรับพฤติกรรมเด็ก จัดอบรมเชิงปฏิบัติการหรือสิ่งพิมพ์ให้แก่ผู้ปกครองเกี่ยวกับการเลี้ยงดู ส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กที่เหมาะสมกับวัยและชั้นเรียน แนะนำหนังสือ Website และสื่อต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับ การส่งเสริมเด็กในทุกด้านให้แก่ผู้ปกครอง แนะนำการจัดสิ่งแวดล้อมที่บ้านให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน

1.1 ผลที่นักเรียนได้รับ คือ ได้รับรู้ถึงการควบคุมดูแลเอาใจใส่ของครอบครัว และมีความเคารพนับถือผู้ปกครอง มีบุคลิกภาพและนิสัย ความเชื่อ ตามที่ได้รับการอบรมสั่งสอน โดยครอบครัวรับรู้ถึงความสำคัญของการศึกษาและสถานศึกษา

1.2 ผลที่ผู้ปกครองได้รับ คือ มีความมั่นใจและเข้าใจตนเองมากขึ้นเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กตามพัฒนาการของเด็กแต่ละวัย และเปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นอยู่ที่บ้านให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็กตามระดับชั้น รับรู้ถึงอุปสรรคหรือความท้าทายที่เกิดขึ้นกับตนเองและกับผู้ปกครองอื่นๆ

1.3 ผลที่ครูได้รับ คือ มีความเข้าใจพื้นฐานความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ความรู้ลึก การให้ความสำคัญ เป้าหมาย ความต้องการของผู้ปกครองและมุมมองของเด็กเคารพนับถือในความแข็งแกร่งและความพยายามของครอบครัวมีความเข้าใจในความแตกต่างอย่างหลากหลายของนักเรียน รับรู้ถึงทักษะของตนเองในการแบ่งปันข้อมูลในเรื่องการพัฒนาเด็ก

2. **ด้านการสื่อสาร (Communication)** คือหน้าที่รับผิดชอบพื้นฐานของสถานศึกษานั้นควรรวมถึงวิธีการสื่อสารอย่างหลากหลายจากสถานศึกษาไปยังบ้าน (เช่น ข่าวสาร จดหมายแจ้ง E-mail สมุดสื่อสาร สมุดรายงานการเรียน การประชุม การโทรศัพท์) รวมถึงการให้ข้อมูลต่างๆ ด้วย (เช่น หลักสูตร การจัดอบรมและกิจกรรมต่างๆ การเรียนการสอนในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ ข่าวสารประจำวันสัปดาห์) ผู้ปกครองก็เช่นกันควรสื่อสารจากบ้านสู่สถานศึกษา ทำให้เกิดการสื่อสารสองทางเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน ตัวอย่างการปฏิบัติ เช่น

- 1) จัดปฐมนิเทศ และประชุมผู้ปกครองอย่างน้อย ปีละ 2 ครั้ง
- 2) ส่งแฟ้มผลงานนักเรียนและแจ้งการปฏิบัติตนของเด็กในชีวิตประจำวัน ที่โรงเรียนทุกเดือน เพื่อครอบครัวจะได้รับรู้ ทบทวน และเสนอแนะเกี่ยวกับการเรียนรู้ของนักเรียน
- 3) ผู้ปกครองได้รับสมุดรายงานการเรียนและพัฒนาการของเด็ก ภาคละ 1 ครั้ง
- 4) จัดทำตารางกิจกรรมประจำวัน ปฏิทินโรงเรียน ข่าวสารประจำหน่วยการเรียนรู้ ข่าวสารประจำสัปดาห์ ข่าวสารชุมชน ข่าวสารแนะนำแหล่งเรียนรู้ เผยแพร่ให้ผู้ปกครองได้รับทราบ
- 5) จัดช่องทางการติดต่อสื่อสารได้หลายรูปแบบ เช่น ผ่านสมุดสื่อสารประจำตัวนักเรียน โทรศัพท์ โทรสาร E-mail Facebook Website ของโรงเรียน
- 6) ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเลือกสถานศึกษา วันและเวลาการรับสมัครสอบเข้าของโรงเรียนประถมศึกษาต่างๆ รวมถึงตัวอย่างข้อสอบ
- 7) ให้ข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับนโยบาย หลักสูตร โปรแกรม ระเบียบการ และการดำเนินการเปลี่ยนแปลงของสถานศึกษา

2.1 ผลที่นักเรียนได้รับ คือได้รับความก้าวหน้าของตนเองรวมถึงการปฏิบัติที่จะรักษาผลการเรียนที่ดีไว้มีความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบาย กฎระเบียบของโรงเรียน ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ที่โรงเรียนจัดให้ตระหนักถึงบทบาทนักเรียนในการติดต่อสื่อสารระหว่างบ้านและโรงเรียน

2.2 ผลที่ผู้ปกครองได้รับ คือมีความเข้าใจในนโยบายและกฎระเบียบของโรงเรียน และโปรแกรมต่างๆ ควบคุมและรับรู้ถึงความก้าวหน้าของเด็ก สามารถปฏิบัติและตอบสนองอย่างมีประสิทธิภาพต่อปัญหาของนักเรียนมีปฏิสัมพันธ์กับครู และทำให้การสื่อสารกับสถานศึกษาและครูง่ายขึ้น

2.3 ผลที่ครูได้รับ คือการใช้การสื่อสารที่หลากหลายวิธีกับครอบครัวตระหนักและรู้คุณค่าของการใช้เครือข่ายผู้ปกครอง สำหรับการสื่อสารเข้าใจมุมมองของครอบครัวที่มีต่อโปรแกรมและความก้าวหน้าของเด็ก

3. ด้านอาสาสมัคร (Volunteering) หมายถึงการที่ผู้ปกครองอาสาสมัครสละเวลา และนำความเชี่ยวชาญหรือความสามารถต่างๆ เข้ามาช่วยกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็ก พัฒนาครู บุคลากร พัฒนาสถานศึกษาและพัฒนาหรือเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองด้วยกันเอง ตัวอย่างการปฏิบัติ เช่น

- 1) จัดให้มีผู้ปกครองเครือข่ายเพื่อการติดต่อสื่อสาร เชื่อมสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกันเอง เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น และร่วมกันจัดหรือทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อ

พัฒนาเด็ก โรงเรียน ครู บุคลากร และผู้ปกครองด้วยตนเอง โดยผู้ปกครองสามารถอาสาเข้ามาเป็นกรรมการของผู้ปกครองเครือข่ายได้

2) จัดโครงการ “ผู้ปกครองมีส่วนร่วม” โดยเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้เข้ามามีส่วนร่วมจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่เด็กที่โรงเรียน เช่น การจัดกิจกรรมเสริมหน่วยการเรียนรู้ของเด็ก การเข้ามาเล่านิทานให้เด็กฟัง การเข้ามาเป็นผู้เชี่ยวชาญให้ความรู้และทักษะต่างๆ แก่เด็ก เป็นวิทยากร ฯลฯ

3) เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดนิทรรศการหรือดำเนินการตามโครงการต่างๆ เพื่อการเรียนรู้ของเด็ก ครู หรือผู้ปกครองด้วยกัน

4) เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้ร่วมตรวจตรา หรือร่วมกิจกรรมอื่นๆ ที่จะช่วยดูแลความปลอดภัย และการดำเนินงานต่างๆ ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการดูแลสุขภาพบุคลากรและนักเรียน

5) เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้ร่วมไปทัศนศึกษากับนักเรียน เพื่อดูแลเด็ก พุดคุยกับเด็ก ตอบคำถาม และถามคำถามเด็ก

6) เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองสามารถส่งสื่อเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนของเด็กในห้องเรียน และนอกห้องเรียน รวมทั้งอาสาสมัครติดต่อหรือส่งวิทยากร กิจกรรม การแสดง อาหาร และอื่นๆ เพื่อสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และกิจกรรมอื่นๆ

3.1 ผลที่นักเรียนได้รับ คือ ทักษะในการสื่อสารกับผู้ใหญ่ เพิ่มพูนทักษะในการเรียนรู้รับรู้ทักษะ ความสามารถ อาชีพ และการช่วยเหลือของผู้ปกครองและอาสาสมัคร

3.2 ผลที่ผู้ปกครองได้รับ คือ รับรู้ถึงความสามารถและความสนใจของผู้ปกครอง ทั้งที่มีต่อสถานศึกษาและเด็กๆ มีความสนใจและให้ความดูแลสนใจนักเรียนเป็นรายบุคคลมากขึ้น ตระหนักว่าโรงเรียนยินดีต้อนรับครอบครัวของนักเรียน ให้มีส่วนร่วมกับทางโรงเรียนได้รับความรู้ และทักษะใหม่ในการทำงานอาสาสมัคร

3.3 ผลที่ครูได้รับ คือ มีความพร้อมที่จะให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมอาสาสมัคร ตระหนักถึงความสามารถและความสนใจของผู้ปกครองที่มีต่อโรงเรียนและนักเรียน ครูสามารถให้ความสนใจต่อนักเรียนแต่ละคนมากยิ่งขึ้น โดยการช่วยเหลือของผู้ปกครอง อาสาสมัคร

4. ด้านการเรียนรู้ที่บ้าน (Learning at Home) หมายถึงผู้ปกครองช่วยเด็กๆ ในการทำการบ้าน และตั้งเป้าหมายทางการศึกษาให้แก่เด็ก รวมถึงการเล่นเกม ทำกิจกรรมร่วมกับเด็ก เพื่อเชื่อมโยงการเรียนรู้ของเด็กที่โรงเรียนและที่บ้าน ทำให้เด็กเห็นความสำคัญของการเรียนรู้ ได้รับการเรียนรู้ในแง่มุมรายละเอียดที่ต่างกัน เห็นว่าการเรียนรู้ไม่ได้จำกัดเฉพาะที่โรงเรียน เกิดความต่อเนื่องในการฝึกทักษะและการเรียนรู้ ช่วยให้เด็กสามารถตัดสินใจและวางแผนทางการศึกษาได้

อย่างเหมาะสม ทั้งนี้สำหรับเด็กอนุบาลนั้น การเรียนรู้ที่บ้านต้องเป็นไปอย่างผ่อนคลาย สนุก มีความหมายต่อเด็ก ตัวอย่างการปฏิบัติ เช่น

1) ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเนื้อหาและวิธีการเรียนรู้ของเด็กที่โรงเรียน เพื่อผู้ปกครองสามารถส่งเสริมต่อเนื่องได้ที่บ้าน

2) เสนอแนะกิจกรรม หนังสือ สื่อให้ผู้ปกครองสามารถจัดกิจกรรมกับเด็กที่บ้าน

3) ให้การบ้านที่เด็กต้องมีปฏิสัมพันธ์หรือได้ทำร่วมกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง

4) จัดโครงการ “ห้องสมุดในห้องเรียน” เพื่อให้เด็กขอยืมหนังสือกลับบ้านไปอ่านกับผู้ปกครอง หรือให้ผู้ปกครองเล่าให้ฟังได้ทุกวัน

5) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างหยุดเรียนภาคฤดูร้อน

6) การมีส่วนร่วมของครอบครัวในการช่วยเหลือให้นักเรียนตั้งเป้าหมายในการเรียนแต่ละปี และการการศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น

4.1 ผลที่นักเรียนได้รับ คือเพิ่มพูนทักษะ ความรู้ความสามารถที่ส่งผลต่อการเรียนของนักเรียนทำการบ้านได้จนเสร็จ มีทัศนคติที่ดีต่องานในสถานศึกษาหรืองานการศึกษามีมุมมองว่าผู้ปกครองมีความคล้ายคลึงไปในทิศทางเดียวกับครู และบ้านมีความคล้ายคลึงกับสถานศึกษามองตัวเองว่าเป็นผู้เรียนที่มีความสามารถ

4.2 ผลที่ผู้ปกครองได้รับ คือผู้ปกครองรู้วิธีที่จะสนับสนุน ให้กำลังใจและช่วยเหลือนักเรียนที่บ้านอย่างมีประสิทธิภาพ มีโอกาสพูดคุยกับนักเรียนในเรื่องโรงเรียน การเรียนและการบ้านมีความรู้ ความเข้าใจในกิจกรรมการเรียนการสอน และหลักสูตรในแต่ละปีของนักเรียน รู้คุณค่าของทักษะการสอน รับรู้บทบาทของเด็กในสถานะของการเป็นผู้เรียน

4.3 ผลที่ครูได้รับ คือครูมีการพัฒนา คิดค้น และวางแผนการบ้านที่มีประสิทธิภาพ ครูจะเห็นคุณค่าและความสำคัญของเวลาในครอบครัวนักเรียนและได้เห็นการช่วยเหลือของผู้ปกครองที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนของนักเรียน มีความพึงพอใจกับการที่ผู้ปกครองมีส่วนร่วมสนับสนุน

5. ด้านการตัดสินใจ (Decision-Making) หมายถึงผู้ปกครองมีส่วนร่วมในองค์กรผู้ปกครอง เช่น คณะกรรมการบริหารสถานศึกษาหรือสมาคมผู้ปกครอง และการตัดสินใจในนโยบายภาวะผู้นำ และการประชาสัมพันธ์ ดังนั้นสถานศึกษาจะต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ของสถานศึกษา พัฒนาภาวะผู้นำให้แก่ผู้ปกครอง และผู้แทนผู้ปกครองตัวอย่างการปฏิบัติ เช่น

1) เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองเข้ามาเป็นคณะกรรมการบริหารสถานศึกษา หรือสมาคมผู้ปกครองต่างๆ ดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและกระตือรือร้น

2) เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองเข้าร่วมเป็นกรรมการในการจัดกิจกรรมต่างๆ ทั้งเป็นกรรมการเครือข่าย และเป็นกรรมการ โครงการต่างๆ เพื่อร่วมตัดสินใจ

3) เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้ร่วมประเมินผลกิจกรรมและโครงการต่างๆ รวมถึงการปฏิบัติงาน การดำเนินงานของครู บุคลากร ผู้บริหาร และแนวทางการบริหารโรงเรียน

4) เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองสามารถสื่อสาร เชื่อมโยงครอบครัวกับผู้แทน ผู้ปกครอง

5.1 ผลที่นักเรียนได้รับ คือรับรู้ถึงการมีผู้แทนของครอบครัวในการร่วมตัดสินใจเรื่องต่างๆ ของสถานศึกษา นักเรียนเข้าใจถึงสิทธิและปกป้องสิทธิของนักเรียนและได้รับประโยชน์จากการดำเนินการของสมาคมผู้ปกครองและครูตามนโยบายที่วางไว้

5.2 ผลที่ผู้ปกครองได้รับ คือเป็นผู้ผลักดันนโยบายที่ส่งผลต่อการศึกษาของเด็กมีความรู้ดีว่าเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน ตระหนักในความสำคัญของความคิดเห็นของผู้ปกครองในการตัดสินใจของสถานศึกษาได้แบ่งปันประสบการณ์และมีความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและครอบครัวของนักเรียนอื่นๆ ตระหนักถึงนโยบายต่างๆ ของโรงเรียน

5.3 ผลที่ครูได้รับ คือรับรู้มุมมองของผู้ปกครองในการพัฒนานโยบายและการตัดสินใจได้เห็นบทบาทและหน้าที่ของผู้ปกครองที่มาร่วมเป็นคณะกรรมการและผู้นำของผู้ปกครองนักเรียนในโรงเรียน

6. ด้านความร่วมมือกับชุมชน (Collaborating with Community) หมายถึงการที่ผู้ปกครองส่งเสริมความเป็นหุ้นส่วนกับทรัพยากร และการบริการของชุมชน สถานศึกษาและผสมผสานทรัพยากร และการบริการจากชุมชนในการเสริมสร้าง โปรแกรมของสถานศึกษา การดำเนินการของผู้ปกครอง และการพัฒนานักเรียน ผู้ปกครองสามารถใช้ทรัพยากรและบริการชุมชน ส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ได้เสมอเมื่อมีโอกาส เช่น การพาเด็กไปดูชมนิทรรศการ หรือพิพิธภัณฑ์ หรือใช้บริการห้องสมุดสาธารณะ หรือแหล่งเรียนรู้ต่างๆ หรือเข้าร่วมกิจกรรม โครงการต่างๆ ของชุมชน เช่น โครงการเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย หรือการประหยัดทรัพยากร หรือการแสดงดนตรี ระบายสีระบายบอก ฯลฯ รวมถึงการพาเด็กไปทำบุญ สวดมนต์ หรือร่วมกิจกรรมศาสนาและประเพณีไทยต่างๆ อันจะทำให้เด็กได้เรียนรู้ในบริบทของชุมชน รู้จักสถานที่ที่สามารถแสวงหาความรู้ คำตอบของข้อสงสัย หรือพัฒนาทักษะด้านต่างๆ เพื่อเด็กจะได้รับประสบการณ์ตรง และเข้าใจได้ว่าการเรียนรู้ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะที่บ้าน โรงเรียน หรือตำราเท่านั้น อีกทั้งยังเป็นการปลูกฝังให้รักชุมชน และช่วยเหลือสังคมที่ดีอีกด้วย ตัวอย่างการปฏิบัติ เช่น

1) การจัดทำสารแนะนำกิจกรรมชุมชนและแหล่งเรียนรู้

2) การให้ข้อมูลว่าเด็กกำลังเรียนรู้อะไรอยู่ และแหล่งเรียนรู้หรือกิจกรรมในชุมชนที่ผู้ปกครองพาเด็กไปเยี่ยมชมหรือเข้าร่วมกิจกรรมได้

3) เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมกับชุมชนในการริเริ่ม เช่น การบริจาคกระดาดเพื่อโครงการกระดาดเพื่อต้นไม้

4) การประสานงานระหว่างองค์การและหน่วยงานต่างๆ ในชุมชนเพื่อช่วยเหลือและบริการครอบครัวนักเรียนในทุกด้าน

5) การบริการสังคมโดยนักเรียน ผู้ปกครอง และโรงเรียนร่วมกันจัดขึ้นเป็นการช่วยเหลือชุมชน

6.1 ผลที่นักเรียนได้รับ คือนักเรียนได้เรียนรู้และเพิ่มพูนทักษะจากกิจกรรมต่างๆ ทั้งในและนอกหลักสูตรตระหนักถึงอาชีพต่างๆ ที่หลากหลายในชุมชนและทางเลือกต่างๆ ในการศึกษาต่อระดับสูงต่อไป ได้รับประโยชน์จากองค์การและหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน และเป็นโอกาสที่จะได้เกี่ยวข้องกับชุมชนโดยตรง

6.2 ผลที่เกิดกับผู้ปกครอง คือผู้ปกครองมีความรู้เกี่ยวกับองค์การและหน่วยงานต่างๆ ที่เป็นประโยชน์สำหรับครอบครัวนักเรียน ในการเพิ่มพูนความรู้และทักษะสำหรับการให้บริการที่เป็นประโยชน์ มีความสัมพันธ์อันดีกับผู้ปกครองนักเรียนคนอื่นๆ ในการร่วมกิจกรรมชุมชน ตระหนักถึงบทบาทที่สำคัญของโรงเรียนต่อชุมชนและการช่วยเหลือของชุมชนต่อโรงเรียน

6.3 ผลที่เกิดกับครู คือตระหนักถึงแหล่งทรัพยากรต่างๆ ในชุมชนที่จะช่วยเสริมหลักสูตรและการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น มีความรอบรู้และสามารถช่วยเหลือนักเรียนและครอบครัวในการแนะนำการบริการต่างๆ ที่จะเป็นหรือเหมาะสมนอกสถานศึกษา เปิดใจกว้างและมีทักษะในการใช้ทรัพยากรในชุมชน เพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอนและช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนั้นมีประโยชน์อย่างมากทั้งระหว่างผู้ปกครองกับโรงเรียน ครูผู้สอน ชุมชน และที่สำคัญคือตัวเด็ก การร่วมมือกันระหว่างผู้ปกครองกับโรงเรียน เป็นแนวทางที่เหมาะสม และประสานสัมพันธ์ที่ดี การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาปฐมวัยให้บรรลุจุดมุ่งหมายนั้น ประกอบด้วยด้านการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ มุ่งเน้นให้เด็กเรียนรู้สิ่งต่างๆ จากประสบการณ์ตรง มีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ด้านบุคลากรทางการศึกษาต้องเป็นผู้มีความรู้ ความเข้าใจหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย ยึดหลักพัฒนาการและการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับวัยและความต้องการของเด็ก มีคุณธรรม และมีบุคลิกภาพที่ดี ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับครอบครัวและชุมชน ต้องประสานความร่วมมือกับพ่อแม่ ผู้ปกครองและชุมชน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและแสวงหาการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย ซึ่งได้มีผู้ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยไว้ดังต่อไปนี้

เขาวนุช ทานาม (2545) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาความต้องการของผู้ปกครองเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยในโรงเรียนสอนภาษาจีน พบว่า 1) ผู้ปกครองส่วนมากมีความต้องการในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยอยู่ในระดับมาก ทั้งในด้านการจัดการเรียนการสอน การจัดหาอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม และการประสานความต้องการความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียนและด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ผู้ปกครองมีความต้องการในระดับปานกลาง และผู้ปกครองมีระดับการศึกษาและอาชีพต่างกัน มีความต้องการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยแตกต่างกัน แต่พบว่าผู้ปกครองที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่างกันก็มีความต้องการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยเช่นกัน

น้ำทิพย์ เสือสารรัตน์ (2546) ศึกษาการมีส่วนร่วมและปัญหาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาโรงเรียนอนุบาลเอกชน กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างได้จากการสุ่มตัวอย่างหลายขั้นตอน ได้ตัวอย่างผู้ปกครองนักเรียนจำนวน 380 คน ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในโรงเรียน ผู้ปกครองมีส่วนร่วมใน 3 ฐานะ คือ

1. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในฐานะผู้ร่วมกิจกรรมของสถานศึกษา โดยเป็นผู้ปกครองอาสาในกิจกรรมพิเศษ
2. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในฐานะผู้เสริมประสบการณ์แก่นักเรียน พบว่าผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน โดยจัดหาหนังสือภาพดูและแนะนำให้เด็กทำการบ้าน
3. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในฐานะผู้สนับสนุนสถานศึกษา พบว่า ผู้ปกครองมีส่วนสนับสนุนในเรื่องการทำความเข้าใจและให้ความร่วมมือตามข้อกำหนดของโรงเรียน

มณฑิยา ทุมพันธ์ (2546) ศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง เด็กปฐมวัยที่ใช้การบ้านแบบมีส่วนร่วม พบว่าผู้ปกครองเด็กปฐมวัยที่ใช้การบ้านแบบมีส่วนร่วมมีระดับการปฏิบัติในบทบาทการมีส่วนร่วมหลังการทดลองอยู่ในระดับมาก เมื่อเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติก่อนและหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อจำแนก ตามข้อมูลพื้นฐานพบว่า ไม่แตกต่างกัน ในด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้การบ้านแบบมีส่วนร่วม พบว่าผู้ปกครอง

เห็นว่านิประโยชน์และมีความเหมาะสมอย่างยิ่งในการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนของเด็กปฐมวัย

สุธีรา จีระดิรวา (2546) ได้ศึกษาการพัฒนาคู่มือการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย พบว่า ผู้ปกครองต้องการให้มีการพัฒนาคู่มือการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาปฐมวัย โดยมีเนื้อหาที่เข้าใจง่าย มีภาพประกอบ ตัวอักษรมีขนาดใหญ่ ใช้ภาษาง่ายต่อความเข้าใจ คู่มือต้องประกอบด้วย วัตถุประสงค์ คำแนะนำ ความรู้พื้นฐานแนวทางจัดการศึกษาปฐมวัย กิจกรรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง คู่มือที่มีประสิทธิภาพจะทำให้ผู้ปกครองให้ความสนใจในการศึกษาและดำเนินการศึกษาคู่มือไปตามลำดับ เพื่อให้ผู้ปกครองนักเรียนระดับปฐมวัย มีความรู้ความเข้าใจ เรื่องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาก่อนนำไปใช้ถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้

วัชรภรณ์ พยัคฆ์เมธี (2546) ได้ศึกษาเรื่องความต้องการของผู้ปกครองเกี่ยวกับลักษณะที่พึงประสงค์ ด้านการจัดการศึกษาปฐมวัยในอำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการของผู้ปกครองเกี่ยวกับลักษณะอันพึงประสงค์ด้านการจัดการศึกษาปฐมวัย ในภาพรวมพบว่า ผู้ปกครองมีความต้องการในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับ ดังนี้ ด้านครูและพี่เลี้ยงเด็ก ด้านอาหารและสุขภาพ ด้านความปลอดภัย ด้านการส่งเสริมภูมิปัญญาด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการจัดสภาพแวดล้อมและการบริการอื่นๆ

เพชรรัตน์ เปี้ยเลียม (2547) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาปัญหาและการจัดการศึกษาปฐมวัยในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ผลการวิจัยพบว่าสภาพการจัดการศึกษาปฐมวัยในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยในภาพรวมอยู่ในระดับปฏิบัติมาก โดยเฉพาะโภชนาการ มีการปฏิบัติมากที่สุด ส่วนการจัดสภาพแวดล้อมมีการปฏิบัติน้อยที่สุด ในด้านการจัดการศึกษาพบว่า การจัดประสบการณ์มีการปฏิบัติสูงที่สุด แต่การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองมีการปฏิบัติน้อยที่สุด พบว่า การจัดสภาพแวดล้อมมีปัญหามากที่สุด ส่วนความปลอดภัยมีปัญหาน้อยที่สุด สำหรับการจัดการศึกษา พบว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองมีปัญหาอยู่ในระดับน้อยและจัดประสบการณ์มีปัญหาน้อยที่สุดสภาพการจัดการศึกษาปฐมวัยในสถานพัฒนาเด็กในภาพรวมทั้งด้านการดูแลและการจัดการศึกษา เมื่อจำแนกตามสถานภาพขนาดของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยและสัดส่วนของผู้ดูแลมีสถานภาพการจัดการศึกษาไม่แตกต่างกัน

นันทยา รักตประจิต (2548) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาความต้องการในการจัดการศึกษาปฐมวัยในสถานศึกษาปฐมวัยของกองทัพอากาศ ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร ครูและผู้ปกครองสถานศึกษาปฐมวัยของกองทัพอากาศ มีความต้องการในการจัดการศึกษาปฐมวัยในระดับมากและมากที่สุดทั้ง 6 ด้าน ความต้องการในการจัดการศึกษาปฐมวัยของผู้บริหาร ครูและผู้ปกครองในสถานศึกษาปฐมวัยของกองทัพอากาศเมื่อเปรียบเทียบกับประเภทสถานศึกษาปฐมวัย ประสบการณ์การดูแลเด็ก 0-5 ปี

และวิถีทางการศึกษาแล้วพบว่า ผู้บริหารที่อยู่ในสถานศึกษาต่างกัน มีประสบการณ์การบริหารต่างกัน ด้านบุคลากร ด้านการจัดสภาพแวดล้อม ด้านการบริการและความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับครอบครัวและชุมชน ไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกัน ครูที่อยู่ในสถานศึกษาต่างกันมีความต้องการในการจัดการศึกษาทั้ง 6 ด้าน แตกต่างกัน

เจตน์สุดา ทศานนท์ (2549) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียนอนุบาล พบว่าแนวทางให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมจัดการศึกษาร่วมกับโรงเรียนนั้น โรงเรียนจัดประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครูและผู้ปกครอง เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริง แต่งตั้งคณะกรรมการรับนโยบายการวางแผนงาน ติดตามผลอย่างสม่ำเสมอ จัดเวทีเสวนา สร้างความตระหนักโดยการประชาสัมพันธ์มากขึ้น จัดให้มีเครือข่ายพ่อแม่ ผู้ปกครอง สื่อสาร ประสานงานกันกับผู้ปกครองตามแนวดำเนินการอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

กรองกาญจน์ เชิญขวัญกุล (2550) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัยของโรงเรียนเอกชน ในกลุ่มสหศึกษาสัมพันธ์ พบว่า ปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัย คือผู้ปกครองไม่มีเวลาเพียงพอในการอบรมเลี้ยงดู ไม่มีเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนและได้รับข่าวสารจากทางโรงเรียนน้อย ควรเพิ่มวิธีในการสื่อสารที่หลากหลาย และส่งข่าวสารให้ผู้ปกครองรับทราบอย่างสม่ำเสมอ จัดให้มีการพบปะพูดคุยระหว่างผู้ปกครองกับครูประจำชั้นและควรจัดกิจกรรมในวันเสาร์และวันอาทิตย์ เพื่อให้ผู้ปกครองที่ทำงานประจำได้มีโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนมากขึ้น

งานวิจัยต่างประเทศ

ฮิกกิน (Higgins, 2000) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและความเข้าใจของผู้ปกครองเกี่ยวกับความสำเร็จในการเรียนของเด็กตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ด้านความคาดหวังผู้ปกครองต้องการสิ่งดีที่สุดในชีวิตสำหรับเด็ก และผู้ปกครอง ต้องการให้เด็กประสบความสำเร็จทั้งในโรงเรียนและตลอดชีวิต และการศึกษาที่ผู้ปกครองมีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษา จะทำให้ระดับความสำเร็จในการเรียนรู้ของเด็กสูงขึ้น

ฟรีแมน และคาร์ริดเวลล์ (Freeman and Karr-Kidwell, 1998) ได้ศึกษาความคิดเห็นของผู้ปกครองและการรับรู้ของครูและนักเรียนต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการศึกษาเพื่อพัฒนากลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ปกครอง ครู และนักเรียนจากโรงเรียนรัฐบาลในมลรัฐเท็กซัส โดยใช้ผลการเรียนของนักเรียนเป็นเครื่องชี้วัด ผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารระหว่างบ้านและโรงเรียนจะได้ผู้ปกครองต้องมีส่วนร่วม เช่น การมีส่วนร่วมในสมาคมผู้ปกครองและครู นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบอีกว่า

หากผู้ปกครองต้องการรับประโยชน์จากการเข้ามามีส่วนร่วมในโรงเรียน ผู้ปกครองต้องสร้างความรู้สึกให้ได้ว่าตนเป็นเจ้าของโรงเรียน

แวนคาวาลา (Vankawala, 1999) ได้ศึกษาความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับความร่วมมือ ระหว่างโรงเรียนกับครอบครัว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเห็นเกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและครอบครัว เพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุงโปรแกรมการอบรมครูในด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและผู้ปกครอง จากการศึกษาพบว่าอุปสรรคที่ขัดขวางการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและโรงเรียน คือ พื้นฐานทางการศึกษาของผู้ปกครอง ซึ่งครูจะต้องใช้กลยุทธ์ในการทำงานร่วมกับครอบครัวเด็ก เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและโรงเรียน

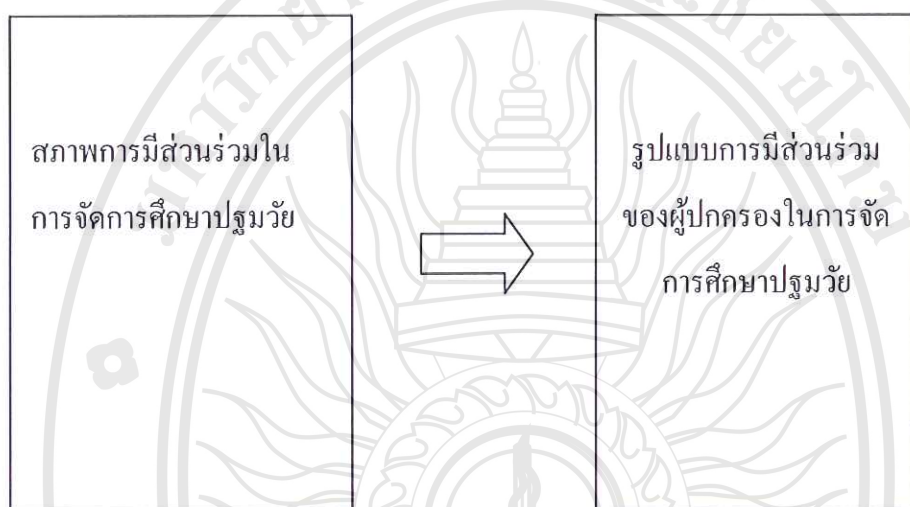
คาวว์ (Crowe, 2000) ได้ศึกษาการติดต่อสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองเพื่อเป็นเครื่องมือให้ความช่วยเหลือในการเรียนของเด็กอย่างมีคุณภาพ โดยได้ทดลองศึกษาการติดต่อสื่อสารระหว่างพ่อแม่กับทางโรงเรียน จากการสังเกตและสัมภาษณ์ กลุ่มพ่อแม่ที่มีรายได้น้อยกว่ากลุ่มพ่อแม่ที่มีรายได้สูง พบว่าการติดต่อสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะส่งผลให้นักเรียนมีผลสำเร็จทางการเรียนรู้สูงขึ้น ทั้งทางด้านสติปัญญา ร่างกาย การแสดงออก เพิ่มศักยภาพด้านต่างๆ ของนักเรียน เช่นด้าน So ลดความก้าวร้าว ร่วมมือกับทาง โรงเรียน เปิดโอกาสให้พ่อแม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการเรียนรู้ของลูก

เบทตี้ (Betty, 2004) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความสำคัญของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองต่อสถานศึกษาไว้ว่า เมื่อผู้ปกครองสามารถเป็นส่วนหนึ่งกับสถานศึกษาในการจัดการศึกษาให้แก่เด็ก แล้วผลสัมฤทธิ์ของสถานศึกษาที่เด็ก ๆ มีประสิทธิผลทางการเรียนด่ำจะสูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด สถานศึกษาที่ดำเนินการประสานกับครอบครัว ทำให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมได้จะมีผลการดำเนินงานที่ดีและมีประสิทธิผลมากกว่าสถานศึกษาที่ผู้ปกครองและครอบครัวไม่มีส่วนร่วม ผู้ปกครองมีความพอใจในการดำเนินงานของสถานศึกษาและครูมีกำลังใจในการทำงานสูงขึ้น

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกล่าวสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัยของผู้ปกครอง สามารถพัฒนาการจัดการปฐมวัยทุกๆ ด้าน ทั้งทางด้านร่างกาย สังคม อารมณ์ จิตใจ และสติปัญญา รวมถึงพัฒนาบุคลิกภาพและพฤติกรรมที่เหมาะสมไปในทางที่ดีขึ้น แต่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้ต้องมีความตื่นตัวที่จะศึกษารูปแบบและบทบาทของผู้ปกครองในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการจัดการศึกษาปฐมวัยและสอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษาได้เหมาะสมมากขึ้น ขณะเดียวกันโรงเรียนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องคำนึงถึงความแตกต่างความหลากหลายของผู้ปกครองและของครอบครัว ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการ

จัดการศึกษาปฐมวัย ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาเด็ก ทั้งนี้ข้อมูลที่ได้จะเป็นพื้นฐานการพัฒนาการศึกษาปฐมวัยอย่างเหมาะสมและเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาปฐมวัยของโรงเรียนในเครือข่ายพัฒนศึกษาอำเภออรัญญิวัฒนาจังหวัดเชียงใหม่

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดการวิจัย